

Maria Norstedt

Att skapa dikotomier och bibehålla genusordningar

En analys av tidningen *Taras* berättelser om
kropp, kön och medelålder

DEPARTMENT OF SOCIOLOGY
LUND UNIVERSITY

Studies in Bodies, Gender and Society Vol. 2

För en komplett förteckning
över bokutgivningen vid Sociologiska institutionen i Lund,
se slutet av boken eller besök www.soc.lu.se/info/publ

Copyright © Maria Norstedt 2003

Grafisk form Infografen/Desktop, Malmö

Sättning Ilgot Liljedahl

Produktion Informationsenheten, Sociologiska institutionen, Lund

Tryck Serviceenheten, Sociologiska institutionen, Lund 2003

ISBN 91-7267-159-9

Distribution

Sociologiska institutionen

Lunds universitet

Box 114

SE-221 00 Lund, Sweden

Fax 046-222 4794 • E-post repro@soc.lu.se • www.soc.lu.se/info/publ

Innehåll

1. Inledning	5
1.1 <i>Tara</i> och den sociologiska relevansen	5
1.2 Syfte och frågeställning	6
1.3 Genusforskning – ökad förståelse om både män och kvinnor ur ett maktperspektiv	7
1.4 Disposition	8
2. Metod	9
2.1 Om berättandets betydelse	9
2.2 Om mediala texters betydelse	10
2.3 Diskurser	13
2.4 Tillvägagångssätt	13
2.4.1 Urval	13
2.4.2 Text- och diskursanalys	14
3. Metodologi	16
3.1 Positionering	16
3.2 Ståndpunkts teori och feministisk vetenskapssyn	16
3.3 Ett metodologiskt dilemma	17
4. Teori	18
4.1 Den hegemoniska maskuliniteten	19
4.3 Genus, kroppar och erfarenheter	22
4. 4 Genusinordning och genusöverskridande	23
5. Empiri	25
5.1 Övergripande presentation av tidningen <i>Tara</i>	25
5.2 Presentation av berättelser	26
6. Analys. Dikotomier, sociala relationer och genus	28
6.1 Dikotomier	28
Våga synas kvinna – Maria (<i>Tara</i> , 2002, nr. 9, s. 49-51)	28
Titta honom länge i ögonen – Anita (<i>Tara</i> , 2000, nr.1, s. 39-40)	30
Därför blev det skilsmässa – Fredrik (<i>Tara</i> , 2001, nr.10, s. 28-32)	31
Därför blev det skilsmässa – Roger (<i>Tara</i> , 2001, nr.10, s.28-32)	33
Vill du byta liv efter semestern? – Claes (<i>Tara</i> , 2001, nr. 7, s. 31-34)	34
Därför blev det skilsmässa – Mikael (<i>Tara</i> , 2001, nr. 7, s. 31-34)	35

Livet blir lite enklare och lite roligare – Margareta (<i>Tara</i> , 2002, nr. 4, s. 25-29)	35
Insändarbrev – Meta (<i>Tara</i> , 2002, nr. 9, s. 23)	36
Hitta tillbaka till passionen (<i>Tara</i> , 2001, nr.7, s. 12-16)	36
Jag fick lusten och livet tillbaka – Fredrika (<i>Tara</i> , 2002, nr. 9, s.81-82)	37
Evas 15 vapen mot cancern – Eva (<i>Tara</i> , 2000, nr.1, s. 53-54)	38
6.2 Diskurs om kroppar	39
6.2.1 Heterosexualitet	39
6.2.2 Kropp och subjekt	40
6.3 Skapade subjekt	43
6.3.1 Dikotomin natur/kultur	43
6.3.2 En god mor – kulturella föreställningar om kön	45
6.3.3 Den ansvarsfulle mannen	45
6.3.4 Den sexuella mannen	46
6.3.5 Den befriade kvinnan	46
6.4 Breda, men dikotoma berättelser	46
7. Slutsatser	49
7.1 Vad berättar <i>Tara</i> om medelåldern och om genusordningar?	49
7.2 Genusordning och sociala praktiker	50
Referenser	51

1. Inledning

1.1 Tara och den sociologiska relevansen

När *Tara* först marknadsfördes minns jag att jag tänkte: ”Vad skönt att mamma och mostrarna nu får en tidning som handlar om *dem* och inte bara om de unga kvinnorna med småbarn och karriär”. Vad tänkte jag att en tidning som vänder sig till medelålders kvinnor skulle beröra? Jag trodde att när kvinnor fyllt 40 går de inte längre på de otaliga bantningsknepen och skönhetsreklamen. Att de tröttnat på att finnas till för andra och att tid och utrymme att göra det de alltid velat göra står plötsligt till förfogande. Därför antog jag att en tidning för medelålders kvinnor skulle se helt annorlunda ut än andra tidningar som vänder sig till yngre kvinnor. Men jag måste erkänna att min bild av medelåldern var lika stereotyp som de berättelser jag fann i *Tara*.

Det visade sig vid närmare läsning att *Taras* kvinnobild inte är mycket annorlunda än den som *Vecko-Revyn* visar upp. En av skillnaderna är att det i de veckotidningar som vänder sig till yngre kvinnor inte finns lika många artiklar om hälsa och ohälsa. Men så marknadsför sig *Tara* också som en hälsotidning och av dess underrubrik, ”hälsa, balans, skönhet”, att döma gör den anspråk på vissa new-age ideal. Jag ser *Tara* som ytterligare en tidning i mängden där kroppen, då främst den kvinnliga kroppen, avhandlas, medikaliseras och visas upp. Sättet skiljer sig från *Vecko-Revyn*, *Slitz* eller *Fib Aktuellt*, men ändå – kroppen är central. Inte helt förvånande återfinns den mest uppenbara kroppsdiskursen i skönhetsreportagen, reklamen, artiklar om mediciner, reportage om sjukdom och tillfrisknande samt i motionsanvisningar. Men vad som kommit att fascinera mig, är hur central kroppen blir även i historieberättande reportage. Dessa berör allt från tre mäns berättelser om varför det blev skilsmässa, till hur en kvinna i medelåldern gör när hon flörtar, och vidare till en invandrad kvinnas syn på svenska kvinnor. I samtliga av de reportage jag tittat närmare på, refereras det till kroppen antingen som en del av personens *jag* eller tvärtom som ett materiellt objekt (personerna i berättelser intog ibland båda förhållningssätten samtidigt gentemot sin kropp) eller i termer av hälsa, ohälsa, sexualitet, manligt och kvinnligt.

Jag ser mediala texter som ett diskursivt fält och jag antar att en analys av tidningen *Tara* kan visa hur ett sådant fält skapas och ges innehåll men även hur en viss sorts subjekt konstrueras. Jag kommer i min rapport att analysera texter om medelålders mäns och kvinnors erfarenheter och jag ser dessa texter som berättelser som konstruerar och reproducerar vissa föreställningar om medelåldern, kvinnor och män och de-

ras kroppar. Genom att fånga in dessa berättelser menar jag att vi kan erhålla förståelse för hur kropp och kön utgör en del av den diskurs som omger medelåldern.

Mitt val att fokusera på just medelåldern baserar sig på att det finns motstridiga analyser av denna period i vuxenlivet. Medelåldern betraktas som antingen en avgränsad tid i en individs liv och förknippas ofta med en omvälvande förändringsprocess men även som en ålder då en individ är fylld av erfarenheter¹. Ytterligare ett skäl till varför jag har valt att fokusera på medelåldern är att en stor del av tidigare forskning tenderat att fokusera på fysiologiska/biologiska förändringar och medicinska tolkningar har kommit att dominera vår förståelse av medelåldern (Esseveld, 2000).

Tara är den första veckotidning i Sverige som explicit marknadsför sig som en tidning för kvinnor över 40 år och vill således göra anspråk på att kunna tillgodose typiska intressen som denna grupp skulle ha. Tidningen når ut till en stor läsekrets, i juni 2002 uppgick upplagan till 90 000 ex. De berättelser som skapas i *Tara* torde alltså ha inflytande på den rådande synen på kvinnor, män och medelåldern. *Tara* kan sägas påverka denna syn samtidigt som tidningen tillgodoser något som måste ses som ett behov då så många läser den. Mitt antagande är att *Tara* tillfredställer det behov människor har av berättelser för att kunna ordna och förstå omvärlden. *Hur* läsarna faktiskt uppfattar dessa texter är en annan forskningsfråga liksom *vem* som läser tidningen, något som jag inte tänker gå in på i detta arbete. Av insändarbrev att döma är dock identifikation ett behov som *Taras* läsare förväntas få uppfyllt då tidningen flera gånger fått kritik från läsare om att modellerna varit för unga, för smala eller inte tillräckligt ”vanliga”. Inte heller denna kritik kommer jag gå in på i denna rapport.

Min analys fokuserar på en viss sorts social praktik, berättandet. Berättandet berör erfarenheter, kropp, kön och medelålder. Syftet är att undersöka vad för slags diskursiva subjekt som skapas bakom berättelserna i *Tara*.

Jag kommer inte att definiera medelåldern som en period mellan två specifika åldrar utan utgår från att berättelserna i *Tara* handlar om individer i medelåldern.

Tidigare forskning har också analyserat veckotidningar, t ex har Anja Hirdman (2002) genomfört en jämförande analys mellan *Vecko- Revyn* och *Fib Aktuellt*, och jag har även funnit ett par uppsatser som behandlar just *Tara* (Norenus, 2002 samt Nettervik, 2001).²

1.2 Syfte och frågeställning

Många samverkande fenomen utgör de genusrelationer jag kommer hänvisa till i denna rapport. I analog med Connells teori (1995) ser jag genusrelationer som en genusordning, sociala praktiker och kultur. Här fokuserar jag i första hand på kultur

1 Jag kommer inte att definiera medelåldern närmare utan utgår från att berättelserna i *Tara* handlar om individer i medelåldern

2 Här anslutar jag till tidigare forskning om veckotidningar, t ex har Anja Hirdman (2002) genomfört en jämförande analys mellan *Vecko- Revyn* och *Fib Aktuellt*. Jag har även funnit ett par uppsatser som behandlar just *Tara* (Norenus, 2002 samt Nettervik, 2001). Se s. 14 nedan för en presentation av denna litteratur.

i form av (kollektiva) berättelser. Jag utgår ifrån att talet om kroppar innehåller en förståelse av hur individer ser på kön och genus i dagens samhälle.

Genom att se på hur *Tara* presenterar medelålders kvinnor och män avser jag undersöka vad tidningen erbjuder för bild av genusordningen till sina läsare och även vad det är för berättelser om medelålders män och kvinnor som konstrueras i *Tara*. Detta kommer ske genom analys av reportage som berättar livshistorier samt läsarbrev. Berättelserna är visserligen konstruerade då de är redigerade av tidningen. Men det är ju de här berättelserna om kropp, sexualitet, hälsa/ohälsa, ideal, livsöden och medelåldern som läsarna tar del av. Därför menar jag att det *Tara* berättar för sina läsare bör ses som en del av vår samtida konstruktion av kvinnor och män. Tidningen ser jag som del av den kulturella kontext och det medium varigenom ”människor legitimerar, systematiserar och förklarar olika fenomen och på så sätt skapar sin identitet” (Connell, 1995: 27). Rapportens syfte är att undersöka *vad Taras berättelser konstruerar och vilket diskursivt fält som skapas och bibehålls samt vad konstruktionerna säger om genusordningar*. De övergripande frågor som analysen syftar till att svara på är:

- Vad berättar *Tara*/vad konstrueras?
- Hur kopplas kropp, kön, erfarenhet och medelålder samman i dessa berättelser?
- Utmanas eller bibehålls dikotoma genusrelationer i berättelserna?

1.3 Genusforskning – ökad förståelse om både män och kvinnor ur ett maktperspektiv

Tara vänder sig främst till kvinnor. Någon motsvarande tidning för män finns för närvarande inte. Men då även män skildras i *Tara*, antingen indirekt genom kvinnors berättelser eller direkt genom män som är med i reportage eller har skrivit in till tidningen, anser jag att en analys av *Tara* berättar också om mäns erfarenheter i medelåldern. Analysarbetet tar sin utgångspunkt i genusvetenskapligt perspektiv och fokuserar på både kvinnor och mäns situation. Jag antar att människors upplevelser och sociala ställning kan vara olika beroende på kön men även *inom* könen. Genusforskningen anser jag skildra såväl relationer och skillnader inom könen som mellan dem samtidigt som dess syfte är att öka förståelsen för hur både män och kvinnor är inskrivna i vissa genusordningar.

Connell menar att när vi talar om maskulinitet och feminitet, namnger vi genuspraktiserande projekt. Dessa är historiskt föränderliga och dynamiska (1995: 72). Genom att analysera en tidning som *Tara* försöka jag fånga en av vår samtids pågående genuspraktiserande projekt. Men jag avser även undersöka vad det är som konstrueras med utgångspunkt i ett antal teoretiska begrepp som problematiserar makt, genusordningen, dikotoma förklaringsmodeller samt kroppens materialitet.

1.4 Disposition

Rapporten börjar med att presentera använda metoder och tillvägagångssätt. I kapitel tre förs en metodologisk diskussion där min position redovisas. Fortsättningsvis följer kapitel fyra med de teoretiska utgångspunkter som empirin analyserats utifrån. Vidare presenteras tidningen *Tara* under kapitlet ”Empiri”, vilket följs av själva analysen i kapitel sex. Rapporten avslutas med att redovisa slutsatserna i ett sammanfattande kapitel.

2. Metod

Analysarbetet har rört sig mellan tre olika metoder: innehållsanalys, narrativanalys och diskursanalys. Jag har även influerats av Saussures semiologi där han menar att människor finner mening inte bara i berättelser utan även i omvärlden, inte genom termer i sig utan genom hur termer skiljer sig från andra; "concepts are purely differential and defined not by their positive content but negatively by their relations with the other terms of the system" (Saussure i Berger, 1997:29).

Dessa olika metoder har påverkat analysarbetets tillvägagångssätt och därför har jag valt att presentera dem här under rubriken "Metod", men jag betraktar dem ändå som intimt knutna till mina metodologiska och vetenskapsteoretiska utgångspunkter.

2.1 Om berättandets betydelse

Berger tar i *Narratives in Popular Culture, Media, and Everyday Life* (1997) upp hur berättelser påverkar oss från tidig ålder genom att referera till Bettelheim och hans antagande om hur sagor hjälper barn att behandla psykologiska frågor. Vi lär oss av berättelser, om oss själva och om världen.

Narrative is the primarily way through which humans organize their experiences into temporally episodes... Narrative is both a mode of reasoning *and* a mode of representation. People can "apprehend" the world narratively and people can "tell" about the world narratively (Richardson i Berger, 1997:10).

Mats Heide delar denna syn på berättandet och ser den narrativa analysen som lämpad för att påvisa hur människor skapar "ordning och reda i sina upplevelser och erfarenheter enligt en narrativ struktur" (2000: 70). Han anser att det är viktigt att forskning tar hänsyn till berättelser i forskningsarbetet just för att berättelser är en så grundläggande del av människors liv (Heide, 2000: 70).

Den narrativa analysen betraktar världen som en eller flera berättelser och det är berättelser som studeras. Respondentens svar eller berättelser ses i den narrativa analysen som "konstruktioner av deras uppfattningar av verkligheten, eller den bild de vill förmedla till forskaren" (Heide, 2000: 70).

Parallellt med analys av dessa berättelser skapar den narrativa analysen *också* en berättelse (Sandgren, 1997: 2) då det är ”forskaren som formar en sammanhängande tidmässig redogörelse ur ett visst material” (Esseveld och Eldén, 2002:48).

Den narrativa analysens karaktär aktualiserar metodologiska frågor om relativism och positivism. Jag har fört en kortare diskussion om detta under rubriken ”Ståndpunktsteori och feministisk vetenskapssyn”. Min positionering där omfattar också hur jag ser på berättelser som kontextbundna konstruktioner vilka tolkas olika beroende på mottagarens (betraktarens/läsarens/lyssnarens) position, ståndpunkt. Jag utgår även ifrån antagandet att det existerar flera berättelser samtidigt i samhället och att dessa tar sig olika uttryck. Sandgren menar att vetenskap, medier, politik konst med mera utgör kommunikativa sfärer i det samhälle som sociologin behandlar. ”En sfär som i högre grad än andra är beroende av de andra sfärernas berättelser är medierna och journalistiken. Det är en kommunikativ ordning som lever på de berättelser som skapas i de andra världarna men ändå med en uppsättning egna berättelser” (Sandgren, 1997 : 4). Det är dessa berättelser jag fokuserat på i mitt syfte att nå förståelse om kropp, kön och erfarenheter i medelåldern.

I analysen har jag fokuserat på vad som i *texten* lyfts fram som de berättande subjektens åsikter, tankar och handlingar för att försöka se vilka berättelser om kropp, kön och erfarenheter i medelåldern som finns. Jag gör inga försök att skilja på de reella personernas berättelser från tidningens redigering och vinkling av dem. Därför är analysen av texterna inte att betrakta som en analys av en persons handlande utan snarare som en *konstruerad berättelse/text* där många faktorer har påverkat det ursprungliga berättandet och där även intervjupersonens berättande är påverkat av intervjusituationen, personliga intressen och vetenskapen om att delar av hans/hennes liv blir officiella genom en publicering.

I en diskussion om mitt arbete med mina kollegor, ifrågasattes om personerna i reportagen verkligen fanns på riktigt. Några i sällskapet sa att de finns, därför att det finns foton på dem. Men fotografierna skulle ju kunna vara på vem som helst, påpekade en annan. Min position är att det stämmer att läsare inte kan vara helt säkra på om historier i *Tara* är ”sanna”, något redigerade eller helt konstruerade. Men, subjekten skildras som reella personer och gör anspråk på att vara verkliga individers livshistorier, därför påverkas också läsarna till att uppfatta dem så menar jag. I rapporten, analyseras berättelserna dock som konstruerade. Därför kan frågan om huruvida de är sanna eller inte lämnas åt sidan. Det är i deras egenskap som meningsgivande, kunskapsproducerande berättelser med anknytning till en viss diskurs som jag analyserar dem.

2.2 Om mediala texters betydelse

I detta arbete avser jag inte att göra en mediaanalys utan en innehålls- samt diskursanalys av vissa texter i *Tara*, men eftersom berättelserna i *Tara* är mediala texter vill jag ändå ta upp några aspekter på hur en analys av denna tidning och andra mediala texter kan bidra till en ökad förståelse av sociala relationer och genusordningar.

I ”Vad säger medierna och vad betyder de?”, slår Dahlgren (2000) fast att medietexter är noggrant hopsatta fakta eller fiktiva representationer som skildrar eller uttrycker något. Den tolkning forskaren gör vid en analys av medietexter utifrån kvalitativa metoder är således en analys av konstruktioner (Dahlgren, 2000:76).

För att positionera mediala texter i en kontext och se deras syfte presenterar Dahlgren en uppsättning aspekter utifrån vilka man som forskare kan se på sitt material. Dessa är:

- mediala sammanhang
- textens intentioner
- den avsedda publiken/tänkbara publiken
- produktionsomständigheter
- textens uppbyggnad
- samhällssammanhang.

Den första aspekten handlar om var i mediautbudet den undersökta texten kan återfinnas. Men även om att analysera textens placering och klassificering och genre (Dahlgren, 2000:85f.).

Dahlgren tar upp olika intentioner som en text kan tänkas ha; informativa, propositionella, övertalande, uppmanande, expressiva eller underhållande. Dessa interagerar ofta med varandra och det kan därför vara svårt att säga var en intention börjar och slutar (Dahlgren, 2000: 87).

Den tredje aspekten berör hur forskare kan försöka analysera den publik texten skapar. Texter tenderar att främja vissa förhållningssätt hos publiken och strukturerar relationer till sin publik: på vilka sätt inviteras läsaren att förhålla sig till texten och vilka förhållningssätt uppmuntrar texten *inte*. Exempelvis: vilka identifikationsmotiv finns med? Främjar texten närhet eller distans? Inbjuder texten till engagemang och deltagande? Vilka erfarenheter och kunskaper tycks texten förutsätta hos sina läsare (Dahlgren, 2000: 88f.)?

Den fjärde aspekten rör produktionsomständigheter och handlar således om att forskaren tar reda på produktionsvillkoren gällande ekonomi, teknik, personal etc för att undersöka hur dessa påverkar textens innehåll och utformning (Dahlgren, 2000: 89-92).

Hur texten är uppbyggd ser Dahlgren som den viktigaste aspekten då detta ”utgör kärnan till analyser av texter” (Dahlgren, 2000: 92). Här undersöker forskaren vilken information som förmedlas, från vilket perspektiv eller med vems röst information ges med mera. Här kan även hon/han undersöka vilka stilistiska attribut som återfinns. Är texten komplex eller enkel, informell eller formell, känslomässig eller rationell, personlig eller opersonlig? Ytterligare ett steg i textens uppbyggnad är att undersöka hur informationen i texten anknyter till mänsklig erfarenhet och handling, alltså titta på det konkreta innehållet ”och försöka hitta kategorier av mer allmän karaktär som fångar upp detta innehåll så att det får en resonans, en genklang, i vår föreställningsvärld” (Dahlgren, 2000: 94).

Den sista punkt som Dahlgren tar upp berör medietexternas samhällssammanhang. Det är häri intresset för texter som sociologiska forskningsobjekt ligger. Texten placeras i en samhällelig/historisk kontext och den sfär där texten får sin betydelse kan identifieras. Frågor att ställa i detta stadium kan vara följande: finns det i texten en innebörd som kan knytas an till en specifik tidsanda, världsbild eller ideologisk strömning? Främjar textens innehåll implicit vissa gruppers intressen på bekostnad av andra? Återfinns ett ställningstagande, uppmaning eller inbjudan till förhållnings-sätt som är relevanta i sammanhanget (Dahlgren, 2000: 100f.)?

Anja Hirdman (2002) använder Hur liknande aspekter för att analysera den roll som genus spelar i media i avhandling *Tilltalande bilder*. Hon visar hur tidningar, i hennes studie *Vecko-Revy* och *Fib aktuellt*, med sina specifika publikinriktningar konstruerar vissa former av ”tal”. Rösten i text *Veckorevyn* är auktoritär och utlärande: kvinnor måste lära sig femininitet; hur de blir och förblir kvinnor (Anja Hirdman, 2002:295).

Men rösten är inte bara riktade *till* män eller kvinnor, utan framställs också som en röst som härstammar från en manlig eller kvinnlig talare. Tidningarnas röster eller ton, utger sig alltså för att förkroppsliga sina publik: *Fib aktuellt* är mannen som talar med andra män och *Veckorevyn* är kvinnan som talar med andra kvinnor.” (Anja Hirdman, 2002: 19). Hirdman använder sig av termen ”homosocialitet” för att analyserar relationen till publiken; tidningarna kan ses som ”homosociala medierum” där tankar och föreställningar om köns relation till varandra samt deras specifika egenskaper uttrycks (Anja Hirdman, 2002: 21).

Redan här har alltså Hirdman analyserat mediala sammanhang, textens intentioner, textens uppbyggnad och den avsedda/tänkbara publiken. Hon går vidare med att belysa textens samhällssammanhang då hon i analysen visar hur både kvinnor och män lärs att det manliga är normen. Femininitet är något som uppnås genom relationen till andra. Det manliga är det primära därför blir relationen till män viktigare än relationen mellan kvinnor (Anja Hirdman, 2002: 295) – ett samhälleligt synsätt som reproduceras i *Veckorevyn*.

Mitt antagande är att texterna i *Tara* på liknande sätt kan berätta om sociala relationer och genus då även *Tara* kan ses som ett mediarum där tankar om könen uttrycks men inte enbart av kvinnor eftersom även män kommer till tals i *Tara*. Oavsett berättarens kön uppmanar denna form av texter till närhet, engagemang och identifikation. Ofta är texterna också både informativa, uppmanande och expressiva. Till exempel handlar det i ”Evas 15 vapen mot cancer” (*Tara*, 2000, nr. 1, s. 53-54) om att läsaren får ta del av hur berättaren upplevde olika stadier i sjukdomen rent känslomässigt, hon uppmanar läsaren till olika strategier att handskas med en liknande situation samtidigt som läsaren får information om hur Eva upplevde det att operera bort bröstet samt bröst rekonstruktionen (*Tara*, 2000, nr.1, s.53-54).

Trots att jag inte avser utföra en analys av *Taras* texter i deras egenskap som mediatexter har både Hirdmans analys och Dahlgrens praktiska råd för en mediaanalys inspirerat mig. De har båda på ett tydligt sätt visat hur mediala texter är påverkade av tendenser och strömningar i samhället samtidigt som de är aktiva i en reproduktion av dessa. Då det inte är en medial analys jag utför avser jag inte återvända till de aspekter

som diskuterats här ovan. Dock är de viktiga att belysa då de klargör komplexiteten bakom uppbyggnaden av en medial text. Anja Hirdmans (2002) analys visar på samma sätt varför det är relevant att analysera tidningar från ett genusperspektiv.

2.3 Diskurser

Om den narrativa analysen fokuserar på att undersöka ”meningsskapande processer” (Heide, 2000: 70), så fokuserar diskursanalysen på ”ett *bestämt* (min kursivering) sätt att tala om och förstå världen (eller ett utsnitt av världen)” (Winther Jörgensen och Phillips, 2000: 7). Med utgångspunkt i ovanstående definitioner kan gränserna framstå som svaga mellan dessa två angreppssätt att analysera ”världen” men diskursanalysens syfte var, då det introducerades av Foucault, att analysera hur kunskap produceras genom tal (Hall, 1997: 44). Enligt Hall avsåg Foucault med diskurs:

...a group of statements which provide a language for talking about – a way of representing the knowledge about – a particular topic at a particular historical moment... Discourse is about the production of knowledge through language. But ...since all social practices entail *meaning*, and meanings shape and influence what we do – our conduct – all practices have a discursive aspect (Foucault 1992: 291 in Hall 1997: 44).

En diskurs definierar och producerar kunskap och betydelser men den utestänger också sätt att tänka och tala:

Just as a discourse 'rules in' certain ways of talking about a topic, defining an acceptable and intelligible way to talk, write, or conduct oneself, so also, by definition, it rules out, limits and restricts other ways of talking, of conducting ourselves in relation to the topic or constructing knowledge about it (Hall, 1997:44).

En mer ingående beskrivning av detta förfaringssätt presenteras under rubriken ”Diskursanalys”.

2.4 Tillvägagångssätt

En inblick i hur analysprocessen gått till är av största vikt för en förståelse av slutsatser och för ett kritiskt ställningstagande inför all forskning. Därför börjar jag med att redovisa hur jag rört mig från det empiriska underlaget till de olika analysnivåerna.

2.4.1 Urval

Valet att analysera mediala texter om medelåldern uppstod efter diskussioner rörande kropp och identitet med projektledare Johanna Esseveld,. Jag bestämde mig för att försöka undersöka vilken bild av medelåldern som ges i media och valde att fokusera på den tidning som explicit vänder sig till medelålders kvinnor. Detta arbete påbörjades hösten 2002 och jag startade med att läsa samtliga utgivna nummer från de-

cember 2000 till september 2002. Slumpmässigt valde jag sedan ut 9 stycken artiklar samt ett insändarbrev från 5 nummer att fokusera på. Anledningen till det slumpartade urvalet baserar sig på att jag vill åskådliggöra hur det diskursiva talet jag fann i berättelserna, återkommer i *Tara* oavsett nummer.

Här någonstans upptäckte jag en viss ”genre” av reportage, som jag menar är skrivna på ett sätt som syftar till att skapa närhet till läsaren och möjliggöra identifikation med subjektet i reportaget. Dessa reportage var berättelser om ”vanliga” människor som delade med sig av erfarenheter som förändrat deras liv. Det handlade om skilsmässa, sjukdom, om att vara medelålders kvinna i Sverige och vara född i ett annat land, om sexualitet i medelåldern och om att byta karriären mot familjeliv.

Hela tidningen skulle kunna analyseras för att undersöka om *Tara* innehåller eller utgör en egen eller särskild diskurs. Jag har också funnit ett par uppsatser som analyserat *Tara* med fokus på hälsa (Nettervik, 2001) samt just hur damtidningar porträtterar kvinnor (Norenus, 2002). Min utgångspunkt skiljer sig dock från deras analyser. Mitt val att istället analysera reportage och insändarbrevet där personer talar om vändpunkter, sjukdom, kriser med mera, baseras på mitt antagande att dessa berättelser, trots deras redigerade karaktär producerar och vissa sprider antaganden. Således utgör *Tara* ett diskursivt fält där ett tal om kropp, kön och erfarenheter i medelåldern återfinns.

Jag har sett tal som handlar om kön, sex, biologiskt åldrande, sjukdom och hälsa, som ett tal om kroppen. Det är alltså kroppens materialitet jag fokuserar på. Denna definition följer en traditionell syn på kroppen men jag har valt att se på den utifrån ovan nämnda teman eftersom det är så det talas om kroppen i *Tara*. Detta betyder inte att jag själv definierar och betraktar kroppen efter dessa kriterier. Min ståndpunkt presenteras under kapitel 4.3.

2.4.2 Text- och diskursanalys

Efter urvalet gjorde jag en innehållsanalys där jag fokuserade på själva innehållet och vad som sades i texterna (Esseveld och Eldén, 2002: 47). Jag skrev kortfattade sammanfattningar av reportagen där citat jag ansåg vara centrala togs med. I detta stadium är egna reflexioner och kommentarer utelämnade. Dock kan inte dessa sammanfattningar ses som opåverkade av min teoretiska ståndpunkt och min avsikt att få svar på frågor om kropp, erfarenheter, kön och medelålder samt sociala relationer.

I nästa stadium har en diskursanalys genomförts. Här har vissa teman (såsom familj, sexualitet, manligt, kvinnligt), återkommande ord samt osynligt tal observerats. I ”letandet” på osynligt tal har jag utgått från Saussures teori. Enligt Saussure kan vi hitta en mening i ord; semiologi, bland annat genom att studera vad något *inte* är i jämförelse med något annat. Han hävdar att forskare genom en sådan analys kan finna detta någots mest precisa karaktär. Koncept och idéer förstås alltså av individer genom att de ställer dem emot deras motsatser (Berger, 1997: 29). Text manlig/kvinnligt där manligt är allt som är motsatsen till kvinnligt och vice versa³. Där hävdar han

3 Ett synsätt som även överensstämmer med Yvonne Hirdmans teori om en genusordning byggd på isärhållandet av könen. Se teorikapitlet för närmare diskussion.

att allt i språket bygger på motsatspar. Därför kan en text som berör vad ”en riktig” kvinna får och inte får göra också berätta något om vad en ”riktig” man får och inte får göra, utan att explicit skriva om detta.

Efter ett flertal läsningar av sammanfattningarna och ett tillägg av egna reflexioner utifrån teorier om kropp, kön, genus och medelålder, kvarstod ett antal övergripande teman varunder delar av de olika reportagens sammanfattningar samt citat placerats in med anledning av deras innehåll. Under denna inplacering av reportagens innehåll under övergripande teman, upptäckte jag ett återkommande mönster i berättelserna; personerna i historierna refererade återkommande till dikotomier. De dikotomier som jag redovisar i denna analys berör enbart positionerandet av intervjupersonen i genusordningar⁴.

Genom att undersöka hur intervjupersonerna beskrivs som något specifikt i relation till något annat, kan jag så få information om vilka dikotomier som används för att positionera individer i olika genusordningar. På så vis syns också hur kropp, kön, ålder, erfarenheter och sociala strukturer, är avgörande faktorer för vilken position individer tilldelas eller tilldelar sig, i genusordningar.

De berättelser som jag hittat i texterna har jag ställt i relation till annan forskning om kropp, kön och åldrande. Jag har integrerat dessa texter i den narrativa analysen för att åskådliggöra hur teman i *Taras* berättelser kan återfinnas i annan forskning. Men jag använder andra forskares texter också för att påvisa komplexiteten i *Taras* berättelser som inte alltid uppmärksammats i tidigare feministisk forskning.

Mina antaganden i denna rapport bygger på att : ”...subjekt konstrueras socialt genom konkreta och sociala praktiker som är inbäddade i diskurser” (Esseveld och Eldén, 2002: 47). Jag har därför i den slutgiltiga delen av analysen tittat bakom texterna i *Tara* för att undersöka på vilka sätt det talas om kön, kroppar och erfarenheter i medelåldern. Jag har även fokuserat på om berättelserna visar att det finns bestämda sätt att vara på som är accepterade och vad som ej är accepterat samt vad för slags kunskap som produceras i talet och vilka slags subjekt som därmed skapas i denna diskurs.

Jag har utifrån textanalysen tittat närmare på tolkningar, delade erfarenheter och förklaringar i berättelserna. Detta tal menar jag är diskursivt.

4 Andra dikotomier återfunna var bl a svensk/osvensk, värdig/ovärdig, tid/brist på tid, mystik/vetenskap.

3. Metodologi

3.1 Positionering

Enligt Giddens (Giddens i Lather, 1991:56) ska samhällsvetenskap undersöka genomskärningen mellan individers fria val och tvång och fokusera frågor om makt. Samma frågor måste ställas i forskningssituationen påpekar Lather. Hon tar vidare upp hur metodologiska frågor om erfarenhet och subjektivitet problematiserats i tidigare forskning: "The question becomes how to produce an analysis which goes beyond the experience of the researched while still granting them full subjectivity. How do we explain the lives of others without violating their reality?" (Acker et al. 1983:429 in Lather, 1991:74). I min analys av reportage om individers livsöden aktualiseras denna fråga för mig. Analysen är att betrakta som en narrativ analys och diskursanalys av en viss sorts berättande snarare än en redogörelse av ett faktiskt handlande hos dessa individer. Jag har utgått ifrån att detta berättande kommer från handlande, reflexiva subjekt. Något som inte innebär att de berättande subjekten står utanför de maktssituationer och det tvång Giddens menar är samhällsvetenskapens uppgift att analysera.

I min roll som forskare får jag en viss makt och det är därför min tolkning som får företräde i den vetenskapliga texten (Mulinari, 1999: 47). Därför anser jag att det här är viktigt att klargöra att jag i analysen inte gör anspråk på att återge en sanning om dessa subjekts verklighet. Det jag har upptäckt påverkas av min egen position och mina teoretiska ståndpunkter. Inom *ståndpunkts teori* belyses dessa aspekter och jag vill därför kort beskriva dess antaganden då det utifrån dessa jag förhållit mig till data.

3.2 Ståndpunkts teori och feministisk vetenskapssyn

Feminiska ståndpunkts teoretiker tar avstånd från tanken vilken gör anspråk på att objektivitet i positivistisk upplysningsanda ger den korrekta bilden av verkligheten. Men sedan råder splittring om hur själva ståndpunkten ska fylla. Haraway hävdar att feministisk teori och kvinnor "...need the power of modern critical theories of how meanings and bodies get made, not in order to deny meaning and bodies, but in order to live in meanings and bodies that have a chance for a future" (Haraway, 1991: 187). Hon tar avstånd från vad hon kallar "Guds-tricket", alltså tanken på vetenska-

pen som en blick från ingenstans. En blick som kan se allt objektivt. Inte heller att se underifrån, från de positioner med mindre makt, finner hon oproblematiskt. En sådan ståndpunkt riskerar att romantisera och/eller beslagta ett seende underifrån samtidigt som forskaren utger sig för att se från denna position. Istället förespråkar Haraway vad hon kallar ”situerad kunskap”:

I want to argue for a doctrine and practice of objectivity that privileges contestation, deconstruction, passionate construction, webbed connections, and hope for transformation of systems of knowledge and ways of seeing (Haraway, 1991: 191 f.).

Med detta menas inte att det är forskarens identitet som leder till objektivitet, om identitet ses som resultatet av en fusion av ”meanings and bodies” (Haraway, 1991: 192). Snarare är det individens splittrade och motsägelsefulla subjektivitet som ger ett seende som kan kallas objektivt. Haraway hävdar att eftersom det vetande *jaget* aldrig är helt, färdigt eller perfekt utan ständigt konstruerat och oregelbundet sammansatt, kan forskaren att se utifrån en annan ståndpunkt utan vara detta andra:

Here is the promise of objectivity: a scientific knower seeks the subject position not of identity, but of objectivity; that is, partial connection. There is no way to ‘be’ simultaneously in all, or wholly in any, of the privileged (subjugated) positions structured by gender, race, nation and class (Haraway, 1991: 193).

En feministisk vetenskapssyn handlar också om att synliggöra de maktstrukturer som omger kunskapsproduktionen. Kampen om vad som ska räknas som rationellt, som vetenskap, är egentligen en kamp om hur forskaren ska *se* (Haraway, 1991: 194).

Övertygelsen om att min egen position påverkar det jag ser som forskare, innebär alltså inte att jag ger upp försök att berätta om verkligheten. Däremot innebär det att istället för att göra anspråk på att berätta *Sanningen* om verkligheten, syftar min forskning snarare till att visa på *en* sorts existerande sanning.

3.3 Ett metodologiskt dilemma

Enligt Harding är den feministiska forskningens mål att ge mindre ”mystifierade förståelser” av mäns och kvinnors situationer så att dessa förståelser kan få kvinnor och män att kämpa emot underordningen av kvinnor och män inom alla klasser, etniciteter och kulturella former (Harding, 1990:90). Men det är problematiskt att tala om kvinnor och män som utan att reproducera de dikotoma konstruktioner jag som forskare försöker frånga.

I studier om skillnader och likheter mellan män och kvinnor är det svårt, kanske omöjligt att undvika ett konstruerande av det vi studerar men min förhoppning är att om jag som forskare kan förstå människor som historiskt och kulturellt situerade subjekt ”med möjlighet att förhålla sig reflexivt till sexistiska normer och ideologier, kommer min forskning ge en helt annan bild av hur kön betyder något, än om jag redan på förhand valt att förstå människor som diskursivt fixerade vid ett genus (Bosseldal, 1998:131).

4. Teori

Sociologen Arthur W. Frank (1991: 42) har kritiserat sociologin för att inte ta tillräcklig hänsyn till kroppen i sin utvecklingen av teorier. Han menar att feministisk teori har åskådliggjort hur kroppen är central i frågor om social organisation genom över- och underordning.

The sociology of the body understands embodiment not as residual to social organisation, but rather understands social organisation as being about the reproduction of embodiment. Embodiment is anything but a neutral constant in social life, representing instead the political principles of class (i.e. Bourdieu) and gender domination. On the question of domination and appropriation hang much of the story of society. Feminism has thought us that that story both begins and ends with bodies. (Frank, 1991: 42)

Det är också hos många av de feministiska och profeministiska teoretikerna som vi, sedan genusbegreppets introduktion på 70-talet, kan återfinna ett problematiserande av en uppdelning av kön i en biologisk och en kulturell del, kön och genus. I sina önskningsar att inte analysera kön som biologiskt determinerat eller essentialistiskt, har resultatet många gånger kommit att bli ett osynliggörande av den materiella kroppen. Bland annat Connell slår i sin bok *Masculinities* (1995) fast att kroppen spelar roll; "There is an irreducible bodily dimension in experience and practice..." (Connell, 1995: 51). Men, Connell menar att kroppar varken går att reducera till enbart biologi eller sociala konstruktioner: "Gender is social practice that constantly refers to bodies and what bodies do, it is not social practice reduced to the body" (Connell, 1995: 71).

Uttryck av maskulinitet och feminitet kan alltså, i enhet med Connells teori, definieras som effekter av genusrelationer i kroppsliga erfarenheter, personlighet och kultur (Connell, 1995: 71). Det är just dessa processer genom vilka kvinnor och män "conduct their gendered lives" som vi bör studera i våra försök att erhålla förståelse av sociala relationer såsom genusrelationer (Connell, 1995: 71).

Syftet med detta kapitel är att presentera de teoretiska perspektiv på genus samt sociala relationer och praktiker varpå min analys vilar. Genom ett tillämpande av teorier av bland annat Connell, Grosz och de Beauvoir anser jag att sociologin kan synliggöra hur kroppen skapas av institutioner, diskurser och individers erfarenheter. I dessa teorier åskådliggörs även kroppens betydelse för sociala relationer (Frank 1991: 49).

4.1 Den hegemoniska maskuliniteten

Connell hävdar att maskulinitet och femininitet enbart kan existera som termer i en kontext där de uppfattas som varandras motsatser. I hans teori om en hegemonisk maskulinitet ingår också konstaterandet att det existerar en könsmaktsordning som bibehåller mäns makt över kvinnor på ett strukturellt plan. Hos Connell är genus ett sätt att strukturera social praktik i allmänhet (Connell, 1995: 75). Han belyser dessutom hur genusordningen på grund av att det är ett sätt att strukturera social praktik på i allmänhet, också interagerar med andra sociala strukturer såsom etnicitet och klass (Connell, 1995: 74f). Det Connell kommit att bli mest uppmärksammas för återspeglas i hans titel *Masculinities*. Med hjälp av termerna maskuliniteter och femininiteter vill han åskådliggöra skillnader inom könen: "The terms masculine and feminine point beyond categorical sex difference to the ways men differ among themselves, and women differ among themselves, in matters of gender" (Connell, 1995: 69). Genom att mynta begreppet hegemonisk maskulinitet, har Connell visat hur det existerar ett maktförhållande mellan olika män beroende på var de befinner sig i i relation till detta mansideal. Termen *hegemoni* har sitt ursprung i Gramscis analys av klassrelationer. Den anspelar på den grupp som genom kulturell dynamik gör anspråk på och besitter makten i det sociala livet (Connell, 1995: 77). När Connell talar om en hegemonisk maskulinitet avser han den tillfälligt accepterade strategin och genuspraktiken som brukas för att bibehålla mäns dominans över kvinnor (Connell, 1995: 77). Innehavarna behöver inte nödvändigtvis vara de personer med mest makt utan kan lika gärna vara seriehjältar eller filmstjärnor. Deras makt är legitim enbart om det finns en länk mellan dessa kulturella ideal och institutionaliserad makt. Denna legitimitet utmanas av bland annat feminismen: Feministisk teori grundar sig på att kulturella ideal och således också den hegemoniska maskuliniteten, är historiskt och kontextuellt föränderliga.

Enligt Connell består genusordningen av fler än en maskulinitet. Det finns även grupper av män som underordnas andra män på grund av avvikelser från den hegemoniska maskuliniteten. Som exempel på en underordnad maskulinitet ger han homosexuella män vilka underordnas den hegemoniska maskuliniteten genom praktiker såsom våld, ekonomisk diskriminering, politisk och kulturell uteslutning.

Men det finns ytterligare former av maskuliniteter som utan att tillhöra den hegemoniska maskuliniteten ändå undviker underordnas denna. Connell kallar denna form av maskulinitet för *complicit*, ungefär "medflytande" i svensk översättning. Detta är en form av maskulinitet som tjänar på den hegemoniska maskulinitetens ideal, eftersom denna baserar sig på mäns överordning av kvinnor, utan att själv kunna uppfylla alla dess krav. Männerna som visar upp en sådan maskulinitet tjänar på en patriarkisk ordning utan att för den skull stå i spetsen för det. Connell betonar hur komplex denna form av maskulinitet är:

It is tempting to treat them simply as slacker versions of hegemonic masculinity – the difference between the men who cheer football matches on TV and those who run out into the mud and the tackles themselves. But there is often something more definite and carefully crafted than that.

Marriage, fatherhood and community life often involve extensive compromises with women rather than naked domination or an uncontested display of authority. (Connell, 1995: 79 f.)

Den fjärde formen av maskulinitet som Connell identifierar kan återfinnas i grupper i dominerande klasser, etniska grupper och i underordnade maskuliniteter. En marginaliserad maskulinitet uppstår alltid i relation till den hegemoniska maskuliniteten.

Samtliga av dessa identifierade maskuliniteter är relaterade till en specifik praktik vid en viss historisk kontext och ska alltså inte ses som fasta karaktärer (Connell, 1995: 81). Denna teori är specifik för just maskulinitet och på grund av män och kvinnors olika sociala ställning är det inte direkt applicerbar på femininitet. Dock menar jag att teorins kärna kan vara användbar vid en analys berättelser om genusordningar.

Hur kommer det sig då att genusordningen ser ut som den gör? Vad har skapat den hegemoniska maskuliniteten? Tillblivelsen av den moderna genusordningen tillskriver Connell fyra orsaker:

1. En kulturell förändring skedde i storstäderna i Europa genom protestantismen. Härigenom kom individualitet och synen på ett självbestämmande *jag* att spridas samtidigt som monistisk heterosexualitet framställdes som den mest ärbara formen av sexualitet.
2. Framväxten av imperium påverkade också synen på kvinnor och män då nya kolonier helt styrdes av män och behölls genom manliga soldater. Kvinnorna kom till kolonierna som fruar eller hushållerskor i hem som kontrollerades av män.
3. Framväxten av städer skapade en ny form av vardag vilken var mer anonym och härmed gavs det utrymme för en större individualism och sexuella subkulturer växte fram.
4. Genom monarkierna möjliggjordes det för staten att institutionalisera mäns makt mer än tidigare. Professionella arméer blev del av den moderna staten och där var manlighet en central del (Connell, 1995: 186).

När vi vill undersöka hur män och kvinnor förhåller sig till denna genusordning måste vi studera olika maskulinitetsprojekt (och femininitetsprojekt); de villkor under vilka projekten uppstår samt de villkor projekten producerar.

Även i Lorbers (i Fausto-Sterling, 2000) systematisering är genus representerat både hos individer och sociala institutioner. Hon belyser hur könade individer finns och agerar i sociala institutioner präglade av maktolikheter: "As a social institution, gender is a process of creating distinguishable social statues for the social differences that define 'woman' and 'man'... Gendered patterns of interaction acquire additional layers of gendered sexuality, parenting, and work behaviours in childhood, adolescence and adulthood" (Lorber i Fausto-Sterling, 2000: 250). Genus handlar alltså inte enbart om individen utan är institutionaliserat i samhället. För att åskådliggöra hur könsmaktsordningen fungerar på en övergripande systemnivå använder sig Yvonne Hirdman av begreppet *genusordning*. Detta är en ordningsstruktur av kön baserad på processer, fenomen, föreställningar och förväntningar vilken formar andra sociala, ekonomiska och politiska ordningar. Genusordningen bärs upp av två sam-

spelta logiker; isärhållandet av könen (tanken att manligt och kvinnligt inte ska blandas) samt könshierarkin där mannen framställs som den normala och kvinnan som den avvikande (Yvonne Hirdman, 1988: 21). Båda dessa logiker passar in på Lundahls (1998) definition av begreppet ”dikotomi”. Hon anser att isärhållandet och könshierarkin är

1. sätt att uttrycka föreställningar om skillnad t ex manligt skiljer sig från kvinnligt och kvinnligt skiljer sig från manligt. Men definitioner är inte statiska och kan se olika ut i olika kontexter. Vad som uppfattas som rent/orent är bestämt av sammanhanget. Dock kan inte det som definieras som manligt samtidigt definieras som kvinnligt. Dikotomiers konstruktion handlar således både om uteslutningar och inneslutningar (Lundahl, 1998: 93).
2. organiserade utifrån bestämda relationer till andra dikotomier. Dikotomin manligt/kvinnligt är kopplad till dikotomin kultur/natur och aktiv/passiv
3. hierarkiskt organiserade. I ett dikotomt par är det ena oftast representant för det normala och det andra för det avvikande, vilket måste förklaras (Lundahl, 1998: 93).

Dikotomier är konstruerade motsatsförhållande. Det är alltså sociala och kulturella konstruktioner som reflekterar manligt som motsatsen till kvinnligt och homosexualitet som motsatsen till heterosexualitet (Lundahl, 1998: 92).

Ett exempel på hur viktigt det är att bibehålla denna klara isärhållning mellan könen i vårt samhälle finner vi hos Ann Fausto-Sterling då hon tar upp situationen som uppstår då ett barn föds intersexuellt. ”Why must we amputate or surgically hide that ’offending shaft’ found on an especially large clitoris”? frågar hon sig. Svaret: ”...to maintain gender divisions, we must control those bodies that are so unruly as to blur the borders” (Fausto-Sterling, 2000: 8).

Även Connell tar upp hur gränserna för en ”riktig” maskulinitet sätts genom ett socialt fenomen som homofobi då detta innebär ett distanserande från homosexuella män. ”Straight men’s hostility to gay men involves real social practice, ranging from job discrimination through media vilification to imprisonment and sometimes murder” (Connell, 1995: 40). Han tar också upp hur den tidiga gay rörelsen såg förtryck av homosexuella som liknande förtrycket av kvinnor. I båda fallen syftar sociala praktiker till att bibehålla den rådande auktoritära sociala ordningen (Connell, 1995: 40).

Jag vill inte använda en modell där dikotomierna är helt fixerade men ser tankar om heteronormativitet och ett isärhållande av könen som grundläggande i genusordningen. I analysen av *Tara* använder jag utöver Connells teorier, som till viss del har redovisats här ovan, även Grosz och i viss del de Beauvoirs teorier. I följande kapitel presenterar jag deras teorier och visar att det finns vissa överlappande tankeställningar emellan dem.

4.3 Genus, kroppar och erfarenheter

Connell kritiserar den sociala vetenskapen för att enbart analysera kroppen utifrån ett dikotomt system där förstånd ställs mot den mekaniska, oersonliga kroppen. Han menar vidare: "Theories of discourse have not overcome this split: they have made bodies the objects of symbolic practice and power but no participants" (Connell, 1995: 60).

Connell pekar på hur maskulinitet antas härstamma från kroppen antingen som något som nedärvt genom den manliga kroppen eller som något som uttrycker något om kroppen (Connell, 1995: 45). Det ser vi i föreställningar om män som naturligt mer aggressiva än kvinnor eller att det inte är naturligt att män tar hand om barn. Connell menar att dessa föreställningar, är strategiska delar av en samtida genusideologi och förståelsen av sambandet mellan maskulinitet och mäns kroppar (genom t ex sport, tävlan, styrka, body building, sexuell prestation) är basal.

Connell talar om maskuliniteter för att visa på olikheter männen emellan. Precis som han talar om maskuliniteter i pluralis talar Grosz om "kroppar" i pluralis. Hon anser att det inte finns en kropp utan kroppar – manliga, kvinnliga, svarta, vita, bruna, stora, små och allt där emellan. Kroppar kan inte ses som enheter i sig själva eller situerade på en skala där män och kvinnor är de polära extremerna med intersexuella individer där emellan. Kroppar måste ses som: "...a field, a two-dimensional continuum in which race (and possibly even class, caste, or religion) form body specifications" (Grosz, 1994; 19). För Grosz är kroppar historiskt och socialt konstruerade. Dessa faktorer påverkar kroppen inte bara i form av olika representationer i olika kontexter utan bokstavligen talat aktivt formar kroppens fysisk, eller som hon själv formulerar det; "I will deny that there is the 'real', material body on one hand and its various cultural and historical representations on the other. It is my claim throughout this book that these representations and cultural inscriptions quite literally constitute bodies and help to produce them as such" (Grosz, 1994).

Grosz går vidare i sitt resonemang och hävdar att analyser av kroppar, påverkar kroppar då dessa inte är saker utan är: "...an object, but an object which somehow contains or coexist with an interiority, an object able to take itself and others as subjects, a unique kind of object not reducible to other objects; they are materialities that are uncontainable in physicalist terms alone" (Grosz, 1994; xi). Kroppar agerar och reagerar, de fungerar interaktivt och produktivt i respons till olika dicipliner, såsom medicin (Grosz, 1994: xi).

På motsvarande vis som Groszs resonemang leder till en oskiljaktighet mellan sociala och biologiska aspekter, leder de Beauvoir en teoretisering av kroppen som en *situation* till att biologiska fakta erkänns utan att tilldelas ett essentialistisk förklaringsvärde. Med *situation* avser de Beauvoir skildra kroppen som något mer än materia, nämligen som det verktyg med vars hjälp vi formar vår tolkning av världen.

Att hävda att kroppen är en situation är att erkänna att betydelsen av en kvinnas kropp är förbunden med det sätt på vilket hon använder sin frihet. För Beauvoir är vår frihet inte absolut utan situerad. Andras situationer kommer att påverka våra projekt, som i sin tur kommer att forma våra erfarenheter av våra kroppar. Således är varje kvinnas erfarenhet av sin kropp förbunden

med hennes projekt i världen. Det finns oräkneliga olika sätt att leva med sin egen specifika kroppspotential som kvinna. Jag kan hänge mig åt bergsbestigning, bli balettdansös, modell, sjuksköterska eller nunna. Jag kan ha ett flertal sexuella relationer eller inga alls, fem barn eller inga, eller så kanske jag upptäcker att sådana val inte är upp till mig att bestämma. (Moi, 1997: 110)

Ytterligare ett begrepp som hör samman med begreppet *situation* är *levd erfarenhet*. Moi definierar detta begrepp som ”totaliteten av individens subjektivitet” alltså det sätt på vilket en individ förstår sin situation och sina handlingar (Moi, 1997: 108). De Beauvoir har blivit kritiserad att vara essentialistisk men centralt i hennes teori är att kroppen inte är bestämmande för individers erfarenhet, begreppet *levd erfarenhet* stöder alltså inte en biologisk determinism utan en syn på individer som handlande subjekt. Bland annat använder individer sina kroppar för att uttrycka olika former av manligheter alternativt kvinnligheter (jmf t ex Connell, 1995 och Bosseldal, 1998: 123):

Men do not routinely remove and replace their sexual organs in everyday life encounters. They do, however, sometimes remove their hats or their ties, clench their fists, bare their teeth, smile, relax, straighten up, touch obviously fail to touch. Gender and masculinity may be understood as part of a Goffmanesque presentation of self, something which is negotiated (implicitly or explicitly) over whole range of situations /.../In short we should think of doing masculinities rather than of being masculine (Morgan i Bosseldal, 1998: 124).

Här ser jag på kroppen som framträdande. Men i berättelserna som analyseras i rapporten framträder kroppen ur ett annat perspektiv. Kroppen ställs i motsatsförhållande till subjekten i många fall och det är en biologisk, medikaliserad och sexualiserad kropp det talas om i *Tära*. Dock tycker jag mig ha sett ett gemensamt tema i berättelserna där det handlar om hur subjekten gjort motstånd till detta sätt att tala om kroppen. De vägrar låta kroppen sätta gränser. Mer om detta i analysavsnittet.

4. 4 Genusinordning och genusöverskridande

I en teoretisering av kropp och kön är det omöjligt att utesluta sexualitet, hävdar jag, då vi i västerländska samhällen kopplar samman anatomi, karaktär och begär. De baseras på dikotomin manligt/kvinnligt respektive heterosexualitet/homosexualitet (Lundahl, 1998: 91).

För att undvika ett heterosexistiskt tänkande i försök att teoretisera kring kön och sexualitet bör sexualitet inte ses som ”som kroppsligt förankrade identiteter, eller som essentiellt förankrad i individen” (Lundahl, 1998: 91). Lundahl visar hur fokuseringen på sexualitet i konstruktivistisk forskning fortfarande omfattar essentialistiska antagande om sexualitet trots att forskning skildrat hur sexualitet givits olika sociala och subjektiva innebörder beroende på vilken historisk och kulturell kontext det handlat om (Lundahl, 1998: 96). Det är här hon myntar uttrycket *kontextbunden essentialism*.

I queerteoretiska perspektiv återfinns jag teoretiserandet av dikotomier. Utgångspunkten här är att heterosexualitet enbart är en social kategori som förutsätter homosexualitet, *det andra*, för att "förbli intakt som distinkt social form" (Lundahl, 1998: 100). Lundahl kopplar även dikotomin heterosexualitet/homosexualitet till en bestämd relation i könsdikotomin genom att använda sig av dikotomin genusinordning/genusöverskridande (Lundahl, 1998: 101).

Förklaringsmodeller som utgår från en koppling mellan genusöverskridande och homosexualitet dominerar i stor utsträckning i vårt tänkande än idag /.../ Lesbiska kvinnor själva ser också ofta genusöverskridande, till exempel pojkflickbeteende under barn- och ungdomen, som ett tidigt tecken på deras homosexualitet. Deras upplevelse är i de flesta fall kopplad till en essentialistisk upplevelse av sexualiteten, där genusöverskridandet fungerar som en avspeglning eller reflektion av insidan. Ur ett konstruktivistiskt perspektiv på identitetsformering visar detta hur tvingande våra identitetskategorier är. Hur personliga erfarenheter konstitueras i enlighet med tillgängliga sociala och kulturella konstruktioner, eller i enlighet med vad som är möjligt att erfara vid en viss tidpunkt (Lundahl, 1998: 103 f.).

En homosexuell identitet förklaras alltså här genom att individer positionerar sig i genusordningen som avvikande från sin egen könstillhörighet och därmed *genusöverskridande*.

På samma vis som Lundahl presenterar, kommer jag visa att talet om levda erfarenheter i *Tara* begränsas av en diskursiv genusordning och dess struktur av dikotomier. Dit förekommer ett ständigt positionerande av individer som genusinordnade eller genusöverskridande i talet om manligt och kvinnligt. Jag vill frånga ett binärt tänkande om skillnader mellan kvinnor och män och när egenskaper eller individer beskrivs som "manliga" eller "kvinnliga" är det snarare de rådande tendenser och attityder som återfinns i texterna, alltså den kunskapsproduktion som berättelserna erbjuder. Individer kan välja att inte agera i enlighet med genusordningen. I följande texter åskådliggörs hur detta accepteras och i vissa fall t o m ses som något positivt att som man ha kvinnliga egenskaper eller som kvinna "kunna göra allt som män kan" ("Våga synas, kvinna", *Tara*, 2002, nr 9, s. 48-51).

5. Empiri

5.1 Övergripande presentation av tidningen *Tara*

Taras benämning på sig själv har förändrats sedan den startade år 2000. På de senaste numren kallas *Tara* för succétidningen och vänder sig till dem som vill ha ut mer av livet. Men i flera nummer under 2001 vände *Tara* sig mer explicit till kvinnor 40+ och underrubriken presenterade tidningens fokus på hälsa, balans, skönhet. Trots att *Tara* inte längre explicit presenterar sig som en hälsotidning för kvinnor i medelåldern, nischer den sig genom sitt innehåll till denna målgrupp. Innehållet visas upp på omslaget med rubriker såsom: "Vi gifte om oss med varandra", "Naturmedlet gav mig lusten tillbaka. Adjö klimakterieproblem!", "Så klär du fram din kvinnlighet" (samtliga från *Tara*, 2002, nr. 4), "Hitta tillbaka till passionen (jo, det går)", "Så gör du dig själv yngre", "Byt liv efter semestern", "När barnen flyttar – gråt eller jubel?" (från *Tara*, 2001, nr. 7).

Tidningens innehåll har varit i stort sett den samma under 2000 med ett fåtal undantag såsom tex. att rubriken *Ekonomi* har fallit bort och att *Hälsa* och *Medicin* delats upp i två olika kapitel. *Skönhet och relax*, *Inspiration*, *Resor*, *Mat*, *Träning* är återkommande rubriker som funnits med sedan början och utgör själva tidningens kärna tillsammans med alla reportage som ofta handlar om personers erfarenheter av fenomen som t ex skilsmässa, sjukdom, förändringar av livsstil, att bli förälder sent i livet eller att inte kunna få barn. Under rubriken *Alltid i Tara* återfinns *Snackbaren*, ett utrymme för läsarbrev med kommentarer till tidigare reportage i tidningen eller svar på läsarbrev eller spontana tankar kring åldrande, relationer, förebilder och allt möjligt annat. *På divanen* är mer av en spalt dit läsarna bidrar med "problem, relationer, ekonomi och vardagsproblem" (enligt tidningens egen formulering) och får svar av en person som inte gör anspråk på att vara någon expert, utan som baserar sina råd på livserfarenhet och skriver "som en väninna till en annan". Förutom boktips, korsord och dylikt, är det också här det varje månad presenteras en krönikör under rubriken *Saker jag önskar att jag hade vetat när jag var 25*. Kända kvinnor berättar om sin situation idag i jämförelse med när de var 25 år och ofta skildras naivitet, viljan att vara till lags och erfarenhet som tillhörande ungdomen medan insikt, någon form av position och kunskap/erfarenhet beskrivs som tillhörande medelåldern.

Tidningen *Tara* vänder sig till en specifik publik, kvinnor 40+, genom att behandla ämnen som förknippas med denna ålder men också genom att i modereportage och på framsidan använda sig av modeller som är något äldre än vad som förekom-

mer i övriga modetidningar. Dess form är densamma som de flesta veckotidningar och tidningen tar upp liknande teman: skönhet, mode, mat, inredning, relationer, sex och hälsa. Om det inte i dessa teman fördes in ett moment av ålder skulle de lika gärna kunnat höra hemma i *Vecko-Revyn*. I en undersökning som presenteras i nr. 1, 2000 av *Tara* finns en lista på de teman som undersökts:

Vad kvinnan över 40 tycker om sin kropp, hur hon ser på sitt nuvarande liv, vad som är viktigast i hennes liv just nu, hur hennes sexliv har förändrats, hur hon ser på betydligt yngre män – kan hon tänka sig att förföra, själv bli förförd och/eller leva ihop med en man som är minst tio år yngre, hur har hennes förhållande till partnern förändrats, hur kvinnan över 40 tror att hon uppfattas av män hon möter, vad hon tycker är det bästa med att ha fyllt 40?

Eftersom det är tidningen som formulerat frågorna i undersökningen kan dessa teman alltså antas ses som ”essensen” hos medelålders kvinnor. Det här är teman som antas vara viktiga för kvinnor i medelåldern och i sitt övriga innehåll fokuserar tidningen ofta på dessa teman.

Jag finner dessa teman intressanta eftersom jag fann dem efter att jag hade bestämt mig för att analysera diskurser om medelåldern. Men det är också teman jag återfunnit i reportage som egentligen handlar om andra saker.

Även i reklamannonserna går *Taras* huvudteman igen; majoriteten av annonserna utgörs av reklam för skönhetsprodukter samt hälsovårdsprodukter i form av naturmedel eller medicinska preparat. Jag finner en återkommande dubbeltydighet i dessa teman: genom hälsa och skönhet bibehålls ungdomen, samtidigt är det ju just i ett motsatsförhållande till begreppet ungdom som ålder/medelålder uppstår, där *Tara* läsare antas befinna sig.

Tara vänder sig till kvinnliga läsare men det är inte uteslutande kvinnor som läser den i realiteten. Det framgår t ex av vissa insändarbrev är skrivna av män. Också i reportagen rörande livshistorier förekommer berättelser av män. På ett mindre explicit vis, skildras män också i reportage om kvinnor. Här nedan följer en mer detaljerad beskrivning av den genre av reportage som förekommer i *Tara* eftersom det empiriska materialet bygger på denna sorts berättelser.

5.2 Presentation av berättelser

Reportagen är återblickar på viktiga händelser eller faser i livet som påverkat individerna i berättelserna. Ofta har de här individerna levt på ett sätt som de inte varit nöjda med t ex hektiskt, stressigt, ohälsosamt, förnekande, uppoffrande eller med fel partner. Det har lett fram till en kris och i reportagen är det ofta vid detta krisstadium, det svåra, som berättelsen uppehåller sig. Här skildras kroppsliga förändringar som ett tecken på hur svår denna fas var. Personerna reflekterar över orsaker bakom krisen: hur de kunde hamna i denna situation. Därefter följer en berättelse om vad det var som fick dem att bryta med ett mönster och hur de nu lever.

Berättelserna skildrar så att säga individers olika strategier och förklaringsmodeller av viktiga händelser i deras liv. Många knyter an till strukturer i samhälle eller kan

implicera diskurser om kvinnor och män som essentiellt olika och en medikaliserad och sexualiserad syn på kroppen.

I de flesta fall avslutas berättelserna med att skildra hur personerna accepterat sin situation eller totalt förändrat sin levnadssituation och nu lever lyckligare i sitt nya liv.

När jag här nedan presenterar Anita, Maria, Fredrik och övriga personer är det i deras egenskap av huvudpersoner i en *berättelse*. Det är alltså inte deras handlande praktiker som jag fokuserar på utan berättandet om dem.

6. Analys. Dikotomier, sociala relationer och genus

6.1 Dikotomier

Av de dikotomier som jag funnit har jag valt att fokusera på dem som berör dikotomierna manligt/kvinnligt och åldrande/icke-åldrande då dessa dikotomier överbygger samtliga av de fenomen som denna studie fokuserar på; kropp, kön och erfarenhet i medelåldern. Syftet är att påvisa sambandet mellan dessa och den roll de spelar i konstruktionen av sociala relationer av kön och en könsmaksordning. De övergripande dikotomierna manligt/kvinnligt samt åldrande/icke-åldrande återkommer frekvent i texterna och har fått ge namn åt rubrikerna i textanalysen. Under dessa huvudrubriker återfinns det empiriska materialet. Under dessa finns underrubriker skapade utifrån de olika teman jag funnit i texternas.

Min analys tar avstamp i den artikel där jag först fann ett mönster av dikotomier. Nedan följer min sammanfattning av reportaget i tidningen samt en analys av hur *Tara* konstruerar den intervjuade kvinnans sociala position genom att belysa hur hon avviker från svenska kvinnor men också från män.

Parallellt med presentationen av innehållet av en berättelse följer en analys av dessa texter som avser att åskådliggöra hur *Tara* förmedlar olika kunskaper om kropp och kön i medelåldern. Syftet i denna analys är också att visa hur diskurser om kroppen och dikotoma förklaringsmodeller är grundläggande i berättelserna.

Våga synas kvinna – Maria (Tara, 2002, nr. 9, s. 49-51)

Maria är 54 år och affärsinnehavare. Ursprungligen kommer hon från Polen. Hon tycker att svenska kvinnor har förlorat sin identitet: ”De ser likadana ut allihopa”. Hon menar att det är jämställdhetskysterins fel. ”Vi ska inte bli som män och klä oss som män”, däremot anser hon att en kvinna ska kunna göra allt och ändå vara kvinnlig eftersom det ger henne makt. Kvinnor ska också vara stolta över att vara kvinnor. När hon var gift ville inte hennes man att hon skulle klä sig utmanande, hon kände sig ”som en piga”.

Men jag vet att män inte vill ha en förutsägbar kvinna, en rutinkvinna som säger OK, på fredag kväll blir det sex. De vill ha det oväntade, de är ju djur....

I berättelsen säger Maria också att ”Kvinnan skapades inte enbart för att föda barn och arbeta, hon ska även fresta mannen”. Det berättas mer om vad en kvinna är när det handlar om Marias tatuering, en katt:

Jag har valt den därför att katten är en symbol för kvinnan. Katten har styrka, skönhet och intelligens. Och även om en katt faller från hög höjd så landar den alltid mjukt på sina tassar.

Maria berättar att hon inte tänker bli gammal enligt traditionella förväntningar – hon tänker flytta till Buenos Aires och tillbringa sina dagar på tangosalongerna. I Buenos Aires känner hon sig som en kvinna. Där kan en man visa henne uppskattning med en bukett blommor utan att vilja prata med henne eller träffa henne. I Argentina ser man aldrig en kvinna berusad. Om kvinnor är berusade förlorar de sin stil, säger Maria. Hon kan klä sig just så utmanade som hon gör för att hon inte blir berusad och på så vis behåller sin stil och slipper snuskiga anbud.

Analys

Mycket i berättelsen låter som *empowering*, kvinnor ska kunna allt som män kan och ändå vara stolta över att vara kvinna. Ordet ”ändå” implicerar att det finns en motsättning i denna syn. Enligt en dikotom genusordning utesluter det kvinnliga det som är manligt, men här handlar det om ett subjekt som kryssar fram mellan dikotoma antaganden om kön även om det mest handlar om begränsningar. Att följa en traditionell kvinnlighet betyder att det är mycket en kvinna inte får göra. Detta kan vi se i berättelsen om Maria. Där ger hon tre råd till kvinnor. Allt handlar om vad de *inte* får göra/vara: vara onyktra, dölja sin kropp, vara tuffa och inte heller använda vulgära ord. Inget av det här är handlingar som skulle minska en mans manlighet, kanske används dessa beteenden snarare sätt att uttrycka maskulinitet hos vissa grupper av män. I de råd som Maria ger är det inte kroppen i sig som sätter gränser utan snarare kvinnligheten. Men kroppen är ändå närvarande i denna berättelse eftersom det tas upp vad en kvinna får göra med sin kropp, vilka gränser hon har att förhålla sig till om hon vill förbli kvinnlig. ”Kvinnligheten kommer inifrån och syns utanpå”, är något som sägs gång på gång i berättelsen. Kvinnlighet ses som ett inneboende fenomen, inte som något man kan ”ta på sig” efter eget bevåg. Men av ovanstående beteende som en kvinna inte bör ha handlar det just om hur de för sig, hur de framställer sin kropp.

Berättelsen tar även upp kulturella skillnader mellan Maria och svenska kvinnor. När Maria säger att svenska kvinnor har förlorat sin identitet på grund av jämställdhetshysterin, är det hur deras utseende och stil hon pratar om. De ser likadana ut och klär sig okvinnligt, ”svenska kvinnor vill vara osynliga”. Att göra sig osynlig kan vara en strategi för att behålla sin subjektivitet och Marias sätt att föra sig kan också ses som en strategi men av en annan sort. Connell kallar detta fokus på en traditionell kvinnlighet för *betonad femininitet* och ser det som en strategi för kvinnor att anpassa

sig efter det faktum att det är män som har makten (Löwendahl, 2002: 115). I berättelsen speglas alltså två olika strategier att använda kroppen på för kvinnor.

I denna berättelse förklaras manligt och kvinnligt som något biologiskt, naturligt av kroppen givet. Det hittar jag i tal som: ”Men jag vet att män inte vill ha en förutsägbar kvinna, en rutinkvinna som säger OK, på fredag kväll blir det sex. De vill ha det oväntade, de är ju djur...”. Män är alltså offer för sina sexuella behov och genom att benämna dem som djur sammankopplas män och manlig sexualitet med naturen. Här menar jag att berättelsen genom tyst tal även berättar om kvinnors sexualitet. Kvinnor ska vara oförutsägbara. Denna kvinnliga, sexuella mystik som återkommer i berättelsen handlar hela tiden om vad män vill ha och hur kvinnors ska vara. Trots att styrka och makt presenteras som eftersträvandsvärd, är det främst en berättelse om att kvinnor ska finnas till för män och *genom* män. När jag säger att kvinnor finns till genom män syftar jag på passager i berättelsen där det beskrivs hur Maria utomlands blir uppvakad av män utan att de sätter sig ner och pratar med henne. Upplevelsen av att vara kvinnlig är aktuell först när det finns en motpol, en man att spegla sig i. Det förutsätter alltså heterosexualitet och det är på en heterosexuell norm om kropp, begär och kön som berättelsen bygger.

Detta hör också ihop med Marias beslut att ”bli gammal” i Argentina istället för i Sverige. Antagandet är att i Argentina där män uppvaktar kvinnor och som kvinna kommer åldrandet inte att innebära ett osynliggörande som tycks råda i Sverige. Berättelsen speglar här hur en åldrande kropp i en viss kontext, Sverige, begränsar kvinnligheten, medan en åldrande kropp i en annan kontext, Argentina, inte sätter samma gränser.

Titta honom länge i ögonen – Anita (Tara, 2000, nr.1, s. 39-40)

Denna berättelse handlar om Anita som jobbar inom åkeribranschen och därför kan ”tas med karlar”. Hon konstaterar: ”Säger du ’chef’ då är det kört”. Hennes tips till kvinnor som har hög lön är: ”ligg lågt med din yrkesidentitet i början”. Hon bjuder inte upp män och tror att en kvinna inte ska vara för sminkad, för uringad eller för uppklädd. När hon går ut bekvämt klädd, med lagom smink och med goda vänner känner hon sig avslappnad och trygg. Läsarna tipsas även att om man vill träffa de ”verkligt attraktiva” männen bör de inte gå till danshaken utan istället leta på ställen där det inte är så uppenbart att de är ute efter att träffa någon, t ex på skidorter. Det positiva här är bland annat att de tvingas att vara sig själv menar hon:

Då går man in, sportigt klädd, lite svettig och utan avancerad make-up och frisyr. Man är sig själv och det lyser liksom inte ’ledig’ i pannan på en’. Även slalombacken ger tillfälle för flört då man kan prata i liftkön samt ’trilla taktiskt i backen’.

I berättelsen förklaras det också hur en kvinna ska gå till väga för att fånga män. Här talas det mycket om att vara sig själv. Texten presenterar Anita som självständig, själv-säker och yngre män som sexuellt formbara. Läsarna får också veta att trots sina rynkor stöter yngre män på Anita och att hon inte försöker att dölja sin ålder. Hon trivs med sitt jobb, sitt hus, sina vänner och familj och värdesätter sin självständighet.

Hennes erfarenhet är att trots att de män hon möter betonar sitt behov av frihet, är de mer angelägna att flytta ihop än vad hon är.

Analys

Texten fokuserar på ideal om att kunna vara sig själv, inte dölja ens ålder men texten visar också att vara för sminkad, för uringad eller för uppklädd är oförenligt med viljan att vara sig själv. Hennes självständighet betonas och ställs mot erfarenheter av män som anses vara mindre självständiga.

Denna berättelse är intressant att ställa i relation till den första texten, "Våga synas, kvinna!" och talet där om kvinnor och män. Båda behandlar hur män *är* och hur kvinnor *ska* vara. Trots vissa skillnader texterna emellan skildras kvinnorna i båda texterna som sexuellt initiativtagande och aktiva. Kvinnorna presenteras i texterna som innehavarna av den faktiska makten då de besitter medel att förföra män just genom att spela på kvinnliga attribut. Men samtidigt redovisas i båda berättelserna saker en kvinna inte får göra. Det ställs andra krav på kvinnor i texten om Anita än i berättelsen om Maria men båda handlar om hur kvinnor ska vara för att män ska attraheras av dem. Hos Anita finns en medvetenhet om dikotomierna manligt/kvinnligt genom att som kvinna ligga lågt och låta mannen ta. Samma strategi finns även när Maria säger att det är mannen som för men kvinnan som förför. Kvinnorna tillskrivs aktiva egenskaper men dessa egenskaper problematiseras inte; om kvinnan ska förföra mannen. Sambandet mellan kropp, kön och begär ifrågasätts aldrig och det är helt tagit för givet att berättelserna handlar om heterosexuella relationer. Homosexualitet är toltalt frånvarande.

Vad gäller kroppen så berättar Anita att yngre män stöter på henne trots rynkor och hon försöker inte dölja sin ålder. Jag ser det här som ytterligare en berättelse där subjektet gör motstånd. Men här görs det inte mot den biologiska kroppen utan mot den ungdomlighetsdiskursen som råder i samhället. Däremot är det ju anmärkningsvärt att Anita som framställs som självständig och självsäker, väljer att dölja sin egentliga yrkesposition. Kryssar hon här tillbaka till att vara passiv, den traditionellt kvinnliga delen av dikotomin, för att inte framstå som alltför manlig?

Därför blev det skilsmässa – Fredrik (Tara, 2001, nr.10, s. 28-32)

I *Därför blev det skilsmässa* handlar reportaget om Fredrik. Berättelsen börjar med att visa vad det var som var fel i hans och frun relation.

Jag blev kvinnan i vårt förhållande, den som ville lösa saker och ting genom att analysera, hon var mannen som ryckte på axlarna. Det var jag som ville kommunicera, hon som drog sig undan.

Den fortsätter med att beskriva Fredriks första år efter skilsmässan och vägen bort från krisen.

Jag trodde att jag skulle festa runt och hitta några andra godingar att ha roligt med (...) Jag festade mycket, var ute och tog för mig. Jag tror killar är funtade så, att man får ut sin ångest genom att ha sex. Men det fungerar väldigt dåligt (...) Till slut kunde jag inte ha sex, jag kom helt enkelt inte till skott och det gjorde saken ännu värre, jag trodde ju att jag var impotent.

Efter vad som beskrivs som en destruktiv period vände det för Fredrik och han tog tag i sitt liv.

Jag upptäckte att man inte alltid måste ha sex för att överleva. Det är skönt och trevligt, men begäret kan bli som en drog. Att sluta var ungefär som att sluta röka och gav mig en massa energi över till annat.

Han fick även bättre kontakt med sina barn. Tidigare hade han haft en övertygelse om att hans fru ”hade bättre hand om barnen” än honom.

Analys

I denna berättelse talas det om manliga respektive kvinnliga egenskaper. Fredrik presenterar sig själv som kvinnlig och sin fru som manlig när det handlar om deras kommunikation. Men när han berättar att han uppfattat sin fru som en bättre förälder, skulle det kunna vara i egenskap av att han är man och därför aldrig kan leva upp till bilden av en god mor. Kanske är det på just grund av hans fru är kvinna som han uppfattar henne som en bättre förälder, kanske finns det andra orsaker. Det framgår inte men det är intressant att reflektera över hans känsla, något som bekräftar att det i samhället fortfarande råder en syn på modern som den ”viktigaste föräldern”. I berättelsen knyts dikotomin närhet/avstånd ihop med manligt/kvinnligt. Det verkar finnas en naturlig närhet mellan barn och mor men mellan far och barn måste den erövrats. Trots att Fredrik beskrivit sig som ”kvinnan” i deras förhållande, gäller detta bara i kontexten som rör kommunikation, inte föräldraskapet.

På samma sätt som i berättelsen om Maria ser jag ett tyst tal om kvinnlig sexualitet genom att det talas om den manliga. Samma meningsgivande dikotomi återkommer i berättelsen om Fredrik. Precis som i ovanstående berättelse om Maria där hon genom att tala om mäns sexualitet också berättar något om kvinnors sexualitet, genom så kallat *tyst tal*, återges i denna berättelse antaganden om kvinnlig och manlig sexualitet. I detta reportage berättas det om Fredriks tid efter sin skilsmässa och han ifrågasätter ”nyttan” i att ha sex med många kvinnor och på så vis använda sin sexualitet som ett verktyg att bearbeta sin ångest med. Just att få ut sin ångest genom att ha sex är något som Fredrik tror är en typisk manligt strategi. Det tysta talet här utgår då ifrån att kvinnor skulle vara mer restriktiva.

Kvantiteten av partners kan ses som en viss prestation precis som hög potens kan ses som en prestation, en aktiv egenskap. I dessa artiklar syns ett mönster där manlig sexualitet förknippas med aktivitet och prestation (jmf Connell: 1995). Samtidigt skildrar den här historien hur Fredrik omvärderat denna strategi som kan ses som en beståndsdel i en hegemonisk maskulinitet. När han istället liknar sex med droger och talar om sexualitet som något psykiskt och fysiskt där en viss måttlighet måste bibehållas för att kroppen ska förbli hälsosam, tolkar jag det som att han ser på sexualitet och kroppen utifrån en hälsodiskurs. Dikotomierna i denna berättelse är kontroll/missbruk samt hälsa/ohälsa. Det speglar även en uppfattning att det inte är kroppen som begränsar utan som måste *begränsas*. Subjektet måste behålla kontroll över kroppen om balans och hälsa ska bibehållas.

Därför blev det skilsmässa – Roger (Tara, 2001, nr.10, s.28-32)

Min fru och jag pratade egentligen aldrig med varandra. Hon var med som en kille i det avseendet, hon verkade inte ha något behov av att prata om allt, som en del kvinnor har (...) Självt blev jag snäll på gränsen till utplåning, en jasägare

Så står det i berättelsen om Roger som genomgått skilsmässa och nu reflekterar över vad det var som gick fel. Efter att ha blivit sjukskriven och liggandes hemma med värk började problemen. Roger inledde ett förhållande med sin svägerska. När hans fru kom på dem, berättade han att han ville skiljas.

Det är kanske typiskt manligt, att inte våga ta steget förrän man hittat en ny.

Det fungerade inte heller med sambon, något som förklaras med att det blev för mycket vardag och att de inte fick tid för varandra. Nu försöker Roger lära sig mer om kvinnors och mäns olika sätt att uttrycka sig bl a genom att läsa *Män är från Mars, kvinnor från Venus* (Gray, 1992), en bok som spelar på idén om sociobiologiska skillnader mellan kvinnor och män, alla med ett motsatsförhållande.

I berättelsen om Roger nämns ingenting om mannens relation till sina barn men hans syn på sin ex-frus kapacitet som mor avslutar reportaget:

Hon är en underbar mamma till våra barn.

Analys

Här framställs att tala, reflektera och ta ansvar för en kommunikativ relation som en kvinnlig egenskap. Då kvinnligt/manligt är en dikotomi som bygger på att de är varandras motsatser skulle det alltså vara manligt att inte behöva tala, att vara som Rogers fru. Det kvinnliga här är kommunikation och analys, det manliga tystnad och brist på reflexion. Berättelsen ger de kvinnliga egenskaperna en positiva innebörd. Intressant nog ser jag i denna berättelse, liksom i den om Fredrik, hur det är mannen som gör anspråk på att vara kvinnlig eftersom han ville kommunicera medan frun är manlig eftersom hon dragit sig undan. Denna omkastning av manligt och kvinnligt i dikotomin kommunikation/tystnad, neutraliseras dock så att säga om man som jag ser kommunikation som ett aktivt handlande och tystnad som passivitet. På så vis har berättelserna än en gång skildrat hur dikotoma föreställningar om könen omförhandlas men ändå resulterar i en isärhållning av manligt och kvinnligt.

Berättelsen ställer även osjälvständighet och självständighet mot varandra som manliga respektive kvinnliga egenskaper.

Talet om föräldraskap finns i berättelsen då den avslutas med att Roger berättar hur hans ex-fru är en "underbar mamma" men distanserar honom från barnen genom att inte berätta om hans relation till sina barn. Detta är exempel på så kallat tyst tal. I realiteten skulle den kunna vara såväl god som dålig men genom att detta inte tas upp, positioneras mannen utan barn, i motsatsförhållande till kvinnan med barn.

Det finns alltså en likhet mellan berättelserna om Roger och Fredrik jämfört med historierna om Anita och Maria. I berättelserna om de två kvinnorna talar om sig själva som typiskt kvinnliga, nästan femme fatales, samtidigt som berättelsen skildrar de-

ras livssituation och personlighet som självständig, stark och aktiv. Egenskaper som i en traditionell genusordning tillskrivs det manliga. Männerna talade om sina kvinnliga egenskaper eller om att de var kvinnan i förhållandet samtidigt som de sågs sig vara offer under någon typisk manlig företeelse. Det som jag här har upptäckt åskådliggör hur ett berättande om kvinnor och män ständigt refererar till dikotomier som anses vara kvinnliga eller manliga. Men dessa dikotomier är förhandlingsbara och kontextbundna. En man anses inte upphöra vara man bara för att han har kvinnliga sidor. Trots detta reproduceras i berättelserna, tanken om könens isärhållande gång på gång. Kvinnor beskrivs vara på ett visst sätt eller ha särskilda egenskaper, män är på motsatt sätt. Kanske blir detta isärhållande extra viktigt när de tidigare könsbundna dikotomierna tycks vara töjbara.

Vill du byta liv efter semestern? – Claes (Tara, 2001, nr. 7, s. 31-34)

Reportaget berättar om Claes som inte hann med familjen på grund av sin karriär. Det beskrivs hur han ofta var trött, hade huvudvärk och drabbades av infektioner.

Vändpunkten kom när Claes slutade jobba för att vara hemma och ta hand om barnen. Då fick han även bra kontakt med sina söner igen. Den nyfunna närheten tänker han inte släppa. Han längtar efter barnen mer nu än när han träffade dem mindre. Förut orkade han inte med det yngsta barnet och fick bita ihop för att leka i tio minuter. Claes har ägnat sig åt personliga intressen under sitt sabbatsår samt tagit del av hushållsarbetet som han tidigare helt försummat. Han lagar maten och gör frukost, kör barnen till deras aktiviteter och hämtar på dagis. Att både orka med barnen och sköta hushållsarbetet var tidigare oförenligt. Han orkade inte både och. Claes berättar att det är hans fru som sett efter familjens intressen och att det var hon som fick honom att stanna upp och reflektera. ”Hade det inte varit för henne hade jag kanske levt kvar i min gamla identitet”. Hon är också egen företagare men har alltid styrt sina tider efter barnens.

Det är roligt att Camilla nu får chansen att jobba mer. Om jag inte hoppat av hade nog inte öppnat sin butik i Stockholm.

Analys

I *Vill du byta liv efter semestern?* tar berättelsen upp hur kroppen reagerat med ohälsa när Claes liv blivit för obalanserat. Kroppen har agerat med att sätta gränser för Claes genom just ohälsa och trötthet. Här förklaras kroppen med en medicinsk diskurs men denna skiljer sig från liknande diskurser i tidigare berättelser. Här handlar det mer om att subjekt och kropp ses som ett.

I den här berättelsen hittar jag samma dikotomierna som i tidigare berättelser; det är kvinnan som reflekterar och mannen som måste påverkas av henne för att stanna upp och reflektera. Men det är också samma slags parerande mellan dikotomier jag återfinner; frun är relationsinriktad och omhändertagande. På så vis faller hon in under den traditionella genusordningen samtidigt går det stic i stäv med en annan traditionell syn av kvinnor som passiva, det vill säga så vida tal och reflektion ses som något aktivt.

Claes talar om sin gamla identitet som frånvarande far och karriärsman i jämförelse med sin nya roll som hemmapappa i den här berättelsen. Här är det dikotomin privat/offentlig som används för att positionera honom i en ny identitet, en som avviker från den traditionella manliga positionen, den hegemoniska maskuliniteten, inom det offentliga. Dikotomin offentlighet/privat har ofta teoretiserats i feministisk forskning. Här ser jag hur den interagerar med en annan dikotomi när berättelserna berör föräldraskap nämligen närhet/avstånd; närhet till barnen och det privata hamnar å ena sidan, avstånd till familjen genom att vara del av det offentliga.

Därför blev det skilsmässa – Mikael (Tara, 2001, nr. 7, s. 31-34)

I endast en av de tre reportage om män som jag har fokuserat på, behandlas åldrande och då inte särskilt explicit. Berättelsen om Mikael handlar om hur han föryngrade sig utseendemässigt när hans fru lämnade honom för en yngre man. bytte frisyra, tog håll i örat, skaffade linser och köpte nya kläder. Det var viktigt för honom att finna en ny partner, något han ser som typiskt manligt. Samtidigt berättas det hur han inte fick ut något av att vara tillsammans med de yngre kvinnor han träffade då han inte hade något gemensamt med dem. Han talar om sin fru som blev som en tonåring, och hur han kände sig extra ratad för att hennes nya kärlek var yngre.

Analys

Att göra sig ungdomlig ser jag som en strategi för att återerövra en maskulinitet när Mikaelns fru funnit en yngre man. I berättelsen sammankopplas maskulinitet och attraktivitet med ungdom. Medelåldern tillskrivs här ett visst innehåll och mening. Det uppstår alltså ett dikotomt förhållande mellan ungdom och medelålder. I berättelsen talas det om kroppens yttre som bas för olika status. Mikael såg ungdomlighet som något som underförstått skildras som statusfyllt i texten. Han var äldre och hade erfarenheter som de yngre kvinnor han umgicks med saknade. Den insikten gjorde att han slutade leta efter en ny partner bland yngre kvinnor. Genom att berättelsen beskriver den här processen fylls medelåldern och Mikaelns erfarenheter med ett högre värde än den status yngre kvinnor kunde ge Mikael.

Livet blir lite enklare och lite roligare – Margareta (Tara, 2002, nr. 4, s. 25-29)

”Jag var både yngre, spänstigare och piggare när jag var 35, men jag har ett bättre liv nu. Jag oroar mig inte lika mycket nu som tidigare”, säger Margareta. I berättelsen är det yrkesrollen som står i fokus. Margareta berättar att hon har distans till saker numera, hon ligger inte vaken om nätterna och oroar sig inte för något hon gjort. Det var också viktigare för henne förr att bli bekräftad. Hon beskriver sig som en coach och rådgivare åt yngre designers och ser det som en fördel att vara äldre i denna bransch. Trots detta avslutas berättelsen med att hon säger:

Som helhet är livet enklare att leva efter 40 – även om det inte alltid är roligt att bli gammal.

Analys

Historien illustrerar en kvinna som upplever en förbättrad livskvalitet. Berättelsen bygger också på dikotomin yngre/äldre där den yngre kroppen förknippas med skönhet och den äldre beskrivs utifrån termer som lugn, erfarenhet och rådgivare. Kroppen och subjektet framställs i berättelsen som åtskiljda. Kroppen beskrivs som något som bedrar den subjektiva upplevelsen eftersom ett tyst tal implicerar att det fanns många kroppsliga fördelar med att vara ung som Margareta inte längre har. Däremot har hon en positiv upplevelse av sitt liv. Det är i detta tal som jag ser en motsättning kropp och subjekt (jmf Turner, 1995).

Insändarbrev – Meta (Tara, 2002, nr. 9, s. 23)

I ett insändarbrev ges en rad anledningar att dejta äldre kvinnor istället för yngre kvinnor. Äldre kvinnor presenteras som innehavare av bättre kvalitativa förmågor än yngre kvinnor. Skribenten fokuserar på subjektiva egenskaperna såsom självsäkerhet, självständighet etc. Det är främst äldre kvinnors egenskaper som ställs mot yngre kvinnors egenskaper. Yngre kvinnor beskrivs utifrån egenskaper såsom osjälvständiga, osäkra och krävande. Äldre kvinnor anses mer lika männen än yngre kvinnor; de tar ansvar för preventivmedel, de har ett eget socialt liv, de litar på sitt eget omdöme, de tar själva ansvar för sin sexuella njutning. Men äldre kvinnor blir inte maskulina. Övriga manliga egenskaper ”ställer de sig över”.

Analys

Äldre kvinnor antas ta ansvar för sin sexualitet och sin reproduktiva roll vilket i praktiken dels omfattar det materiellt kroppsliga. Men i brevet framgår även vad som är typiskt manligt; att lite på sitt omdöme, att ta ansvar för preventivmedel (kondom), att inte vilja ha barn, att ha ett eget socialt liv med andra män, att ha ansvar för kvinnans sexuella njutning, att vara otrogen, att tända på striptease, att titta på andra kvinnor, att förstöra kvinnors bästa år.

Två dikotomier är centrala i brevet: manligt/kvinnligt och yngre/äldre.

Jag ser detta brev även som en berättelse om tudelningen mellan kropp och subjekt vilken antas uppstå i och med ett åldrande. Genom att fokusera på personliga egenskaper istället för att tala om kroppen och utseende, ställer sig brevskrivaren äldre kvinnor över det rent kroppsliga och gör det ointressant. Samma tal om manligt och kvinnligt som jag sett i berättelserna om t ex Maria och Anita, ser jag även här: trots att kvinnan framstår som självständig och stark, är det ändå männen som ska välja att gå ut med henne. Det är alltså de som väljer, de som handlar. Och det är män som det är eftersträvansvärt att ha en relation tillsammans med.

Hitta tillbaka till passionen (Tara, 2001, nr.7, s. 12-16)

I *Hitta tillbaka till passionen* skildras en kvinnas och en mans erfarenheter av ett problematiskt sexualliv. Det är falska föreställningar kring manlig och kvinnlig sexualitet som fått ett pars förhållande att komma i kris. Kvinna förlorade intresset för sex efter

20 års äktenskap men sa aldrig nej utan låtsades att hon fortfarande njöt; ”Jag vägrade inte ens att ha sex när jag var arg på min man”.

Mannen erkänner att han varit otrogen då han känt sig förolämpad av hennes ”tillmötesgående”. Han önskar bli åtrådd och inte bara tolererad. Han klagat på att hon är känslomässigt platt i deras sexuella relation. Genom berättelsen får läsaren också reda på att det var återhållen ilska, åldersnoja och lätt depression som förstört deras sexliv och att de båda hade missuppfattningar om ålder, sex, prestation och attraktivitet. Mannen hade oroat sig för sin sexualitet men aldrig berättat det för henne. Kvinna hade börjat tvivla på att hennes kropp var attraktiv när hon nu var lite äldre.

Analys

Berättelsen tar upp en heterosexuell relation och precis som i tidigare nämnda texter finner jag i denna en förklaringsmodell uppbyggd av dikotoma förhållanden.

Åldern anges som en direkt orsak till mannens potensproblem. Åldern spelar också en roll för kvinnan. Hon anser sig inte ha en attraktiv kropp och tolkade mannens impotens som att han inte attraheras av hennes åldrande kropp. Mannens svagare erektion problematiseras i artikeln men inte kvinnans brist på lust. Rubriken ”Hitta tillbaka till lusten”, tycks implicera att lusten automatiskt tappas bort genom ett åldrande. Berättelsen förhåller sig till en diskurs där kroppen är sexualiserad och förknippad med ungdom. Det är den här diskursen som subjekten i berättelsen har att förhålla sig till. Kroppen skildras sätta gränser för både mannen och kvinnan genom ett åldrande. Tankarna om den sexuella kroppen är konstruerade kring en dikotomi modell om manligt och kvinnligt. Jag hävdar att berättelsen visar hur den kvinnliga sexualiserade kroppen förutsätter ungdomlighet och skönhet. Den manliga sexualiserade kroppen har en annan norm att leva upp till; fysisk prestation.

Jag fick lusten och livet tillbaka – Fredrika (Tara, 2002, nr. 9, s.81-82)

Berättelsen handlar här om ohälsa och om Fredrika. Hon upptäckte att hon led av giftstruma. Det berättas om hennes liv före och efter insikten att hon led av rubbningar i sköldkörteln. Texten ger utrymme åt vad hon tidigare inte orkade göra och hur hon nu har nått en bättre förståelse om sin kropp och sin sjukdom. En del av berättelsen handlar om hur hon inte hade kraft och hur detta påverkade förhållandet till sin dotter. Fredrika är frånskild och föräldrarna har delad vårdnad. Hon berättar:

Den veckan ansträngde jag mig för att vara en bra mamma.

Hon har verkligen blivit utsatt för hur jag mått. Jag hade ju sällan kraft eller lust att göra saker. Allting fick jag tvinga mig till.

Analys

Kroppen ses ur ett sjukdomsperspektiv i den här berättelsen. Texten skildrar hur sjukdomen har begränsat Fredrika men visar även hur hon gjort motstånd. Berättelsen positionerar henne i opposition till en medicinsk tradition där läkarna har kunskapen och därmed lösningen på problem. Det handlar om hur Fredrika själv skaf-

fade sig kunskap om sin kropp och sjukdom. Kropp och subjekt framstår här som åtskiljda; Fredrika fick tvinga sig till allting, hon hade ingen kraft till att göra saker. Hennes kropp satte alltså vissa gränser för henne.

Kroppens begränsningar på grund av sjukdom har också påverkat hennes sociala situation som förälder. I berättelsen är önskan om att vara en bra mamma central och det avspeglar olika attityder och förutsättningar för föräldrarna beroende på om de är män eller kvinnor.

I flera av texterna i *Tara* redovisas vad som utgör en god förälder och i tre av reportagen om män talas det om att modern till barnen är en bättre eller mer närvarande förälder. Föräldraskap hör här samman med den biologiska kroppen och könet. I Fredrikas berättelse förhåller hon sig till sociala föreställningar om vad en god mor måste leva upp till, något som var svårt för henne på grund av sjukdom. Kroppen är här återigen den direkta orsaken till hur kvalitén på föräldraskapet bedöms.

En strategi för att bibehålla makt kan vara att hålla fast vid traditionella könsroller. Kvinnor besitter t ex makt som mödrar medan män innehar makt som offentliga aktörer. Den maktstrukturen menar jag speglar sig i flera berättelser i *Tara* där det även återkommer tal om det binära förhållningssättet mellan privat och offentligt. Kvinnorna framträder som bättre mödrar eller stigmatiseras för att de inte är tillräckligt bra mammor, männen förknippas med en frånvarande roll antingen på grund av karriären eller på grund av att kvinnan ses som den naturligt primära föräldern. Detta resonemang bygger på föreställningar om kvinnor och män som helt annorlunda varandra och där skillnaden ligger i könet och den biologiska kroppen, vilken antas påverka sociala praktiker, här förhållandet till barn.

Evas 15 vapen mot cancern – Eva (Tara, 2000, nr.1, s. 53-54)

Historien återger hur Eva förändrats efter att ha fått cancer. Det berättas även om hur hon försökt undvika att ta sjukdomen till sin identitet, något hon sett många andra kvinnor göra. Det skrivs även om hennes utseende i texten. Om hur vacker hon är och hur hon bara för ett år sedan var ”rund som en boll av cortisonbehandlingen och helt flintskallig av alla cellgifter”. Berättelsen beskriver till och med att ”den enda lilla fördelen efter cancern” är att Evas hår nu är lockigt istället för spikrakt

Berättelsen handlar också om hur Eva inte såg det som ett problem att få bröstet bortopererat då hon inte ser sin kvinnlighet som sittande i bröstet. Samtidigt berättar Eva hur en del av läkningsprocessen var att få ett nytt bröst trots att det var mycket fysiskt smärtsamt. Trots detta påstående sägs det senare att:

Det fysiska var inget problem, men det psykiska!

Analys

Kropp och kön är i den här berättelsen närvarande i allra högsta grad. Det är också tudelningen mellan kropp och subjekt. Kvinnlighet beskrivs som subjektivt och inte som kroppsligt; Eva tycker inte att hennes kvinnlighet sitter i bröstet. Ett sådant påstående kan ses som ett tyst tal något som tyder på att hon gör motstånd mot en medicaliserad diskurs om kroppen för att bibehålla sin subjektivitet. Här finns en spän-

ning. Ett nytt bröst innebar ändå en läkning i någon form. Alla de kommentarer i berättelsen som handlar om utseende tycks berätta att trots kroppens sjukdom har denna kvinna blivit vacker igen och att det vackra är det normala medan sjukdomen är det avvikande som begränsade hennes subjektivitet.

6.2 Diskurs om kroppar

Ovanstående texter ingår i en diskurs om män, kvinnor och deras kroppar i medelåldern. Män framställs som motsatser till kvinnor och även om det i texterna förekommer en problematisering av missuppfattningar om kvinnlig respektive manlig sexualitet, kopplas de inte till föreställningen om isärhållandet av könen som genusordningen. Dessa binära förhållanden är dock komplexa och föränderliga. Dikotomierna inte är statiskt bundna till ett kön (män kan t ex besitta kvinnliga egenskaper som kommunikation eller kvinnor kan vara initiativtagande utan att deras kvinnlighet ifrågasätts). Dikotomier är ofta värdeladdade; positiva egenskaper ställs mot negativa. I *Taras* texter är den positiva hälften av dikotomierna ofta den som förknippas med eller beskriver huvudpersonen i berättelsen.

Kroppen är ständigt närvarande som bakgrund till dessa skillnader. Det handlar om friska, sjuka, åldrande, sexuella, könade kroppar. Jag vill här sammankoppla de berättelser om kroppar som jag just har sett i analysarbetet med teorier om just kroppar och de diskurser som omger och har omgett dem.

6.2.1 Heterosexualitet

Den kvinnliga sexualiteten konstrueras som helt annorlunda den manliga (Esseveld, 1997: 47). Detta resonemang menar jag vara applicerbart på hela uppbyggnaden av genusordningen; individer positioneras in i dikotomier förknippade med manligt eller kvinnligt beroende på deras könstillhörighet. I *Tara* presenteras män som offer under sina sexuella behov och därigenom blir de som djur i reportaget "Våga synas, kvinna" (*Tara*, 2002, nr.9, s. 48-50). I en sådan liknelse blir män sammankopplas med natur. Kvinnor skulle då komma att vara bärare av kulturen och den kontroll denna innebär.

I flera av texterna rörande olika teman i *Tara* återkommer resonemang kring den manliga sexualiteten. Jag menar som framgår i teoriavsnittet att det inte går att tala om en manlig och en kvinnlig sexualitet men i *Tara* refereras det till sexualitet på ett dikotomt, heterosexistiskt vis. Lundahl (1998) pekar på hur heterosexualiteten kan problematiseras om man som Katz problematiserar kopplingen mellan det reproduktiva samlaget, kroppsliga skillnader mellan könen och eroticism mellan män och kvinnor då detta är en specifik historisk ordning för att namnge, tänka, värdera och socialt organisera kön och njutning som uppstod under 1800-talet. Våra idag, dominerande erotiska ideal är alltså inte "en tidlös naturlag, utan en modern konstruktion som föregåtts av andra ordningar" (Lundahl, 1998: 105). Hur dessa ideal och sexuell funktion har en självklar plats i den samtida diskursen av hälsa diskuteras av Marshall

(2002: 15) när hon pekar på hur t ex Foucault har belyst att medicinska diskurser och praktiker konstruerar kroppen och "sanningar" om denna snarare än att *upptäcka* dessa. Som individer jämförs vi med dessa normer och på så vis skapas en kontext vari vi ser och upplever våra kroppar som friska eller sjuka. Kroppsliga och personliga erfarenheter som vi förknippar med sexualitet påverkas således av rådande normer och förhållningssätt inom institutioner som den medicinska vetenskapen, rättsväsendet, media etc.

I de texter jag valt att analysera presenteras mäns sexualitet främst som en essentialistisk egenskap. När kvinnornas sexualitet tas upp är det främst i relation till medelåldern och de fördelar de nu har genom t ex bättre självförtroende, tillgång till yngre män (som presenteras som sexuellt formbara) och självständighet.

I *Tara* handlar det alltid om en heterosexuell parrelation. Ytterligare en dikotomi som återfinns i *Taras* texter är alltså den heterosexuella/homosexuella kroppen.

Kön är ständigt närvarande i samtliga dikotomier, det är könade kroppar som skapas. Men i *Tara* placeras dessa in i en särskild kontext, medelåldern, och därför skiljer sig dessa från t ex de former av kroppar som skapas i tidningar för kvinnor i tonåren eller pornografiska tidningar.

6.2.2 *Kropp och subjekt*

Hälsa/ohälsa

I berättelserna om Eva, Fredrika, Claes och Fredrik, har jag visat hur de tar upp att subjektet skiljs från kroppen. Dikotomien rörande kroppen och subjektet finner vi redan i antikens Grekland. Där betraktade prästerna människan som en själslig varelse fångad i kroppen. Platon såg kroppen som ett fängelse för själen och förnuftet och ansåg att förnuftet skulle härska över kroppen och över de irrationella funktionerna hos själen. I dessa resonemang återfinns den tidigaste representationen av "kroppspolitiken", "the body politic" som Grosz benämner den (1994: 5). Senare kom Descartes att göra åtskillnad mellan förnuft och kropp där kroppen tillhörde det naturliga och därmed hamnade lägre än förnuftet i hierarkin (Grosz, 1994: 6). Att kvinnor, på grund av sina reproduktiva funktioner, skulle stå närmare naturen än män, är föreställningar som fortfarande råder i vårt samhälle. Eftersom förnuft och kultur kopplas till manlighet i resonemangen här ovan, kommer kroppen och naturen att betraktas som kvinnligt. Här syns hur ett dikotomt förhållande skapas mellan natur/kultur och hur den omfattar andra dikotomier; manligt/kvinnligt och kropp/förnuft. Dikotomiernas är värdeladdade, ena hälften är mer positivt laddad än den andra. På så vis konstrueras hierarkiska förhållanden i dikotomier och de kommer att spegla vad som är norm. Naturen, kroppen och således kvinnor, placeras lägre i dikotomin natur/kultur och ses därför som avvikande. Naturliga tillstånd hos kvinnor har medikaliserats och den kvinnliga kroppen har kommit att definieras som skör och sårbar (Grosz, 1994: 14). Den manliga betraktas som normalt.

Patriarchal oppression, in other words, justifies itself, at least in part, by connecting women much more closely than men to the body and, through this identification, restricting women's social and economic roles to (pseudo) biological terms. Relying on essentialism, naturalism and biolog-

ism, misogynist thought confines women to the biological requirements of reproduction on the assumptions that because of particular biological, physiological, and endocrinological transformations, women are somehow *more* biological, *more* corporeal, and *more* natural than men (Grosz, 1994: 14).

Åldrande och identitet

Tudelningen mellan subjekt och kropp i åldrandeprocessen tas även upp i Turners resonemang när han belyser hur en sociologisk undersökning av åldrandet kräver en insikt i hur kropp och självbild sett olika ut i olika historiska kontexter beroende på hur den mänskliga kroppen presenterats. När det som i en analys av *Tara* handlar om erfarenhet och åldrande i ett västerländskt, samtida samhälle, är det nödvändigt att ta hänsyn till fokuserandet på individualism som ett exempel på sambandet mellan individ och samhälle. Även hänsyn till att en individs åldrande sker i ett sammanhang med andra individer från samma generation varemellan det existerar ett kollektivt minne och utgör en del av individens identitet krävs i en sådan analys (jmf Turner, 1995: 254). I *Taras* fall betyder det att läsarna den vänder sig till, kvinnor +40, befinner sig i specifika generationer, främst födda på 50-talet och tidigare.

Svenska kvinnors upplevelser av medelåldern påverkas av att de har ytterligare än roll förutom de traditionella kvinnorollerna eftersom de i högre grad är förvärvsarbetande än t ex amerikanskor. Detta gör att de inte hamnar i en lika utsatt situation under medelålderns förändringar men Cullberg tar upp även den orättvisa i synen på åldrandet som råder mellan kvinnor och män. ”Det finns inget i kulturen som för oss kvinnor som motsvarar ’de grå tinningarnas charm’ som gör män attraktiva på äktenskapsmarknaden långt upp i åren” (Cullberg, 1995: 11). Hon ser utseendet som en basal del i kvinnors identitet och förhållande till sin egen kropp. Hon menar att skillnaden mellan kvinnor och män och deras förhållande till sina kroppar är att kvinnas kroppsliga förändring ställer henne mer direkt inför existentiella utmaningar än mannen som kan skjuta upp dem ända till pensionen (Cullberg, 1995: 18). Hon refererar till Sarah Pearlmans term *mid-life astonishment* (Cullberg, 1995: 12) med vilken hon avser den chockartade upplevelsen av att inte längre vara lika sedd och uppmärksam. ”Ofta har vi kvinnor vant oss vid att vara blickfång att vi inte tänker på det – förrän vi inte är det. Att vara ett blickfång är inte alltid uppskattat av alla kvinnor – det har sitt pris. Men det kan ändå kännas kränkande och vara en utmaning för självkänslan” (Cullberg, 1995: 11). Hon betonar att detta främst blir ett problem för de kvinnor som använt sig av utseendet för att skapa sin identitet och alltså inte gäller alla kvinnor.

Jag ser detta som ett resonerande kring medelåldern och kön som är fast i ett dikotomt tankemönster. Cullberg tar förvisso hänsyn till vår specifika historiska och kulturella kontext men bygger ändå sitt resonemang på dikotomier där den privata sektorn ställs mot den offentliga och kravet på ungdom och attraktivitet knyts till det kvinnliga och männen ses som att gå fria från detta. Berättelsen om Mikael (”Därför blev det skilsmässa”, *Tara*, 2001, nr. 10, s. 28-32) skildrar hur han återfått sin maskulinitet genom att föryngras sig. Här finns ett antagande om att det finns liknande krav om ungdom och attraktivitet på män som på kvinnor.

Ytterligare ett exempel på det dikotoma tankesätt som återfinns i Cullbergs resomang är att skönhet och ungdom ses som positivt laddade. I *The Woman in the Body* (Martin, 1993) belyser Martin hur det kan vara en lättnad att inte längre bli sedd på som ett objekt. Hon menar att kvinnor generellt kommer att lida mer akut av en alienation till jaget då en isärhållning mellan kroppen och jaget är nödvändig för att bli sexuellt kvinnlig därför blir den egna kroppen ett objekt även för kvinna själv. Det blir en dubbel splittring: mellan kropp och intellekt men kvinna i fråga blir också den som både iakttar och blir iakttagen (Martin, 1993: 21).

Även när det handlar om åldrande och subjekt återfinner jag en skillnad i *Taras* berättelser. Turner (1995: 255) hänvisar till Beck och Giddens som tar upp hur jaget i det moderna samhället betraktas som ett projekt och utgör målet för diskurser rörande självhjälp, medicin, psykologi etc. Turner (1995: 258) påpekar att det i dag råder en motsägelsefull relation mellan den subjektiva upplevelsen av en inre ungdom och den yttre processen av ett biologiskt åldrande där kroppen ses bedra den inre, subjektiva upplevelsen av ens identitet. Historierna i *Tara* kan ses som ett uttryck av denna syn på identiteten som ett individuellt projekt snarare än ett resultat av sociala relationer och maktförhållanden på ett individuellt och institutionellt plan.

Berättelserna som här ovan analyserats handlar om individer som trots en biologisk förändring i kroppen, åldrandet, har behållit sin subjektivitet. Jag ser ålder som en social relation då den placerar in individer i samhällliga strukturer. I vissa fall ger åldrandet makt utifrån t ex erfarenheter. I andra fall verkar åldern förtryckande eftersom en ung kropp förknippas med hälsa och status i det västerländska samhället. Konceptualiseringen av ålder är inte enbart biologisk. Meningen vi tillskriver åldrande och hur vi utvärderar människor när de blir äldre är också socialt konstruerad och specifika för särskilda perioder i historien (Hearn, 1995: 31). Nedan följer några exempel på detta komplexa och paradoxal förhållningssätt på vilket ålder verkar i olika kontexter.

Ålder förknippas med erfarenhet och kan ge pondus och status som texterna i *Tara* visar men som Castell (1999) påpekar lever vi i en tid då åldrandet önskas förskjutas och ungdomlighet eftersträvas genom skönhetsoperationer, hälsosamt leverne och den medicinska vetenskapen. Det finns en ungdomskult i dagens samhälle som distanserar ett accepterande av åldrandeprocesser.

I *Tara* aktualiseras detta maktförhållande som råder mellan äldre och yngre individer. Tidningen förhåller sig till dessa sociala relationer som samhället i övrigt skulle jag vilja påstå: ålder likställs med erfarenhet och kunskap vilka är tätt sammankopplade till maktpositioner. Samtidigt skildras ett ungdomligt leverne och yttre som en styrka och ett motto. Ett förskjutande eller förnekande av åldrandet innebär ett kvarhållande av en del av den makt ungdomlighet innebär.

Paradoxalt nog kan dock åldrandet också innebära en befrielse från de förtryckande processer ett upprätthållande av traditionella könsroller kan innebära. För vissa män t ex kan det innebära att de inte längre behöver agera enligt vissa normer för att inte falla utanför de gränser som betecknar en heterosexuell maskulinitet. Att ingå i en maktstruktur och ständigt agera för att bibehålla tillräckligt med makt för att inte uteslutas ser jag som en förtryckande mekanism. Att bli i fråntagen denna makt på

grund av ålder (eller andra mekanismer såsom ohälsa, sexualitet, kön mm) kan upplevas som frustrerande men även som en befrielse. I flera av berättelserna i *Tara* skildras medelåldern som ett inträde i en tillvaro där krav förknippade med kvinnorollen inte behöver efterlevas längre, t ex ”förr var jag snyggare men nu är jag lyckligare” (*Tara*, 2002, nr. 4, s. 25-29).

Berättelserna i *Tara* tycks skildra *levda erfarenheter*, alltså det sätt på vilket en individ förstår sin situation och sina handlingar (Moi, 1997: 108). De förhåller sig till ett antal diskurser; genusordningar, medicinska diskurser, diskurser om sexualitet (där heterosexualitet är norm), kropp och subjekt som åtskilda etc. Men genom dessa berättelser förmedlas även nya diskursiva tal. Dessa vill jag presentera här nedan.

6.3 Skapade subjekt

Utifrån dessa dikotoma föreställningar skapas vissa typer, subjekt. Dessa subjekt omfattas av berättelser och praktiker rörande medelålder, kön, erfarenhet och kropp. Då texterna är konstruerade på ett sätt som skapar närhet och identifikation är det dessa former av subjekt som läsaren erbjuds att förhålla sig till. Här nedan avser jag redovisa vilka bakomliggande berättelser jag finner om de här subjekten under texterna i *Tara*. Berättelserna är komplexa och breda men då de är uppbyggda kring en dikotom logik knyter de ändå an till en viss genusordning, presenterad i teoriavsnittet, med dess hierarkiska indelning av kvinnor och män. Genom att se vad det är för berättelser som döljer sig bakom de faktiska texterna i *Tara*, vill jag föra analysen till en diskursiv nivå.

6.3.1 Dikotomin natur/kultur

Utifrån den narrativa analysen har fyra typer silats fram. Och precis som förut konstrueras dessa typer i texterna kring dikotoma förhållanden. Men här förhåller sig samtliga av dessa fyra typer av subjekt till *samma* dikotomi, natur/kultur. Som tidigare illustrerats tillskrivs ofta de olika polerna i en dikotomi manliga respektive kvinnliga egenskaper men berättelserna i *Tara* handlar mycket om omförhandlingar av manligt och kvinnligt och om subjekt som kryssar mellan dikotomier. I dikotomin natur/kultur står traditionellt sett ”natur” för reproduktion. Synen på kvinnor som närmare naturen på grund av deras biologiska, reproduktiva funktioner placeras dem, som jag tidigare visat, i en maktstruktur. I *Tara* finns flera berättelser som tar upp moderskap som någonting så självklart att det nästan sitter i kroppen.

Temat och resonemang i berättelserna som har indikerat på just föreställningen om kvinnor som mödrar primärt anser jag visar på att det existerar en diskurs om *den goda modern*. Den biologiska diskurs som däremot handlar om män rör deras sexualitet. Således presenteras de diskursiva antaganden jag har funnit om detta under *den sexuella mannen*. Detta är antaganden som formar subjekt vi återfinner i en traditionell genusordning. På institutionell, kulturell och social nivå, liksom i berättelserna i *Tara*, interagerar denna dock med en mer modern diskurs kring manlighet och

kvinnlighet. Män väljer att stanna hemma med barn och kvinnor ses som sexuella subjekt och aktörer (till vilken utsträckning dessa båda val är helt accepterade kan dock diskuteras). I *Tara* berättas det om den kultiverade mannen som ansvarstagande för relationer och det privata, ett subjekt konstrueras utifrån dessa berättelser vilket jag valt att kalla *den ansvarsfulle mannen*. Det alternativa kvinnliga subjekt som växer fram i motsats till *den goda modern* kallar jag här för *den befriade kvinnan*.

Dessa diskursiva subjekt växer fram ur dikotoma föreställningar om kvinnor och män men det är basalt att komma ihåg att de också skapas i en viss kontext, medelåldern.

Att jag har funnit dessa subjekt, vilka skapar motsatsförhållanden *inom* könen, anser jag visar på att genusordningar omfattar inte bara förställningar om respektive kön utan att det parallellt råder flera möjliga sätt att vara man och kvinna på idag. Dock visar berättelserna på att det traditionella antagandet om mannen som tillhörande det kulturella och offentliga och kvinnan naturen och det privata, fortfarande är starkare. När någon av männen i reportagen kommit närmare sina barn eller kommit att ta ansvar för sin relation till sin partner, är det något som skett genom kriser såsom skilsmässa eller arbetslöshet. Det är alltså yttre omständigheter som ”tvingat” dem att ta ansvar. Enligt detta sätt att se kan män lära sig att vara goda fäder men de kan aldrig av naturen erhålla de egenskaper som kvinnor av naturen är givna och vilka skapar *den goda modern*.

Att dessa subjekt skapas i en viss kontext, medelålder, blir tydlig vid en jämförelse mellan hur *den ansvarsfulle mannen* skildras uppstå genom yttre omständigheter såsom skilsmässa, stress, arbetslöshet, alltså kulturellt och socialt, medan *den befriade kvinnan*, trots att hon placerar sig i motsats till *den goda modern* ändå uppstår ”naturligt”. I berättelserna skildras hur flera kvinnor när de når medelåldern inte längre behöver ta ansvar för barn, make och/eller hushåll. Några av dem är singlar och får bekräftelse från yngre män eller är mer självsäkra och bryr sig inte längre så mycket om vad andra tycker om dem. Genom att uppnå en viss ålder blir de alltså befriade från traditionellt kvinnliga åtaganden och förväntningar. Då åldrandet skildras som något biologiskt i dessa berättelser kan *den befriade kvinnan* därför sägas uppstå genom naturen liksom *den goda modern*.

Här känner jag mig nödgad att än en gång understryka att detta inte är min personliga övertygelse utan att subjekten ovan är att betrakta som kontentan av rådande diskurser rörande kropp, erfarenheter, kön och medelåldern. Dessa diskurser bygger upp en rådande genusordning där den traditionella synen på kvinnan främst som moder och omhändertagande samt mannen som självständig på grund av sin sexualitet fortfarande existerar. Samtidigt återfinns kvinnan som sexuell varelse och mannen som kapabel till att ta hand om sina barn i den samtida genusordningen och således kan fler motsägelsefulla diskurser sägas existera parallellt kring kvinnor och män i medelåldern. Något som jag menar avspeglar sig i de diskursiva subjekt som skapas i *Taras* berättelser.

6.3.2 En god mor – kulturella föreställningar om kön

Reportagen tar upp personernas relationer till sina barn som även om de ser olika ut från text till text genomgående presenteras kvinnor som familjeorienterade av naturen. Texten om Fredrik berättar att han hade en uppfattning om sin fru som en ”bättre förälder” och Roger påpekar att hans fd fru var ”en fantastisk mamma”. Texten om Fredrika illustrerar hur hon just för att hon är kvinna och mor måste leva upp till och hur hon stigmatiseras för att hon inte tycks räcka till som mor. Även i texten om Eva skildras moderskapet i relation till en sjukdomssituation. Där handlar det om att hennes söner behövde henne och att hon vägrade låta sjukdomen ta henne ifrån dem för tidigt. Hon vill förbli närvarande. *Den goda modern* är ett diskursivt subjekt som är nära bundet till kroppen då hon förväntas vara frisk och närvarande och eftersom moderskap skildras som något naturligt

Ingen av texterna problematiserar bilden av den goda modern. Istället berättas det om henne som något självklart och nödvändigt. Varför tyckte Fredrik att hans fru var en bättre förälder? Varför är Rogers fru en fantastisk mamma? Fredrika berättar att hon fick tvinga sig till att göra saker även när hon inte orkade. Varför måste hon förklara sig? Hos *den goda modern* ska kraften och lusten finnas till av naturen.

6.3.3 Den ansvarsfulle mannen

Ett manligt subjekt som konstrueras i *Taras* berättelser är en man som tar ansvar. Genom yttre omständigheter såsom skilsmässa eller ohälsa tvingas vissa män att upptäcka sina. I reportaget om Claes säger han att det varit hans fru som sett efter familjens behov och vidare att han inte hade något tålamod att vara med barnen när han gjorde karriär. Kvinnan presenteras här som *den goda modern* i förhållande till mannen. Genom att lämna karriären för att vara hemma med barnen och på så sätt ge sin fru utrymme för att göra karriär, tog Claes ansvar inför familjen och för hushållet. Även Fredrik tog ansvar för relationen till sina barn när han separerade från frun. I texterna om Fredrik och Roger skildras hur de tagit ansvar för relationerna med sina respektive fruar genom att tala, reflektera och analysera. Reportaget om Roger avslutas med att berätta om hur Roger efter två separationer med kvinnliga partners nu läser boken *Män är från mars, kvinnor är från Venus* (Gray, 1992) för att lära sig mer om skillnaderna mellan kvinnor och män. Rogers handlande framstår i texten som ett aktivt försök att förändra det som han inte tycker fungerat i hans relationer med partners. I texten om Mikael kan han ses ta ansvar för sin egen utveckling genom att förnygra sig genom bland annat nya kläder, ny frisyr och motion.

Genom påverkan av yttre omständigheter har dessa män alltså övergett den sociala position som traditionellt tillskrivs män. Med det menar jag inte att de uttrycker någon slags strategi att värna om sina kvinnliga sidor. Snarare inplaceras dessa berättelser sig i en mindre traditionell genusordningen där det är tillåtet att män reflekterar, analyserar, tar ansvar för känslor och relationer samt smyckar sig och bryr sig om sitt yttre.

6.3.4 *Den sexuella mannen*

I reportaget där mannen ville bli åtrådd inte bara accepterad ser jag en underliggande berättelse om hur män ska ses som sexuella. Fredrik talar om sin sexualitet i termer av kropp, hälsa och som bunden till sin könstillhörighet. Här är sexualiteten ett verktyg för att hantera problem. Också sexuell prestation och många partners ses här som manligt samtidigt som yngre partners stärker manligheten och självförtroendet. Även en text där äldre kvinnor jämförs med yngre kvinnor gör vissa antaganden om att män är mer sexuella än kvinnor.

I texten om Maria berättas det att män är som djur sexuellt sett. Således inplaceras *den sexuella mannen* under naturen i dikotomin natur/kultur.

I motsats till *den befriade kvinnan* är det inte medelåldern som är den bestämmande kontexten för *den sexuella mannens* sociala position eller karaktärsdrag, snarare visar det att *trots* att dessa män är i medelåldern är det inget som utmanar deras positioner i dikotomin som mer sexuella av naturen än kvinnor.

6.3.5 *Den befriade kvinnan*

Hon är självsäker tack vare sina erfarenheter och behöver därför inte grunda sitt självförtroende i sitt utseende, *den befriade kvinnan*. I några av texterna är hon singel och varken bunden till vare sig en (hetero)sexuell partner eller uppgifter i hemmet. I flera av texterna förknippas ungdomen med prestationsångest, att behöva vara duktig. I "Livet blir lite lättare och lite roligare" har kvinnan nått en pondus tack vare sin erfarenhet och ålder som gör att hon fått högre status.

Den befriade kvinna har genom medelåldern och tidigare erfarenheter fått nya möjligheter att använda sin kropp på. Hon är inte längre beroende av sitt utseende eftersom hon har andra livserfarenheter. Sexuell osäkerhet skildras som tillhörande ungdomen och erfarenhet gör att hon vet vad hon vill. Till exempel visas detta i texten om Anita som inte döljer sina rynkor och ändå blir uppvaktad av yngre män.

6.4 Breda, men dikotoma berättelser

Genom att studera vilka dikotomier som används i texterna har mitt syfte varit att påvisa hur kön, kropp, erfarenhet och medelåldern är interagerande fenomen i den genusordning som utgör en basal del av det svenska samtida samhället och dess sociala relationers. Detta är ett komplext och ibland paradoxalt mönster där en maktordning är närvarande men inte entydigt.

Feministiska teorier som växte fram under 70-talet byggde ofta på antaganden om manligt och kvinnligt samt män och kvinnor var motsatser. Om kvinnor tillskrevs passivitet, natur, en offerroll, så tillskrevs männen det motsatta: aktivitet, kultur, en förövarroll. Teorier om samhälle och kön byggde på fixerade dikotomier. I *Tara* är inte dikotomierna fasta på samma vis. I en viss kontext kan det naturliga förklaras som någonting typiskt manligt, i en annan kontext är det kulturen som ses som manligt och i motsatt förhållande till det naturliga, det kvinnliga. I *Tara* ställs alltid be-

grepp i relation till något annat men vad detta *andra* innebär framstår inte alltid explicit på andra sidan i en dikotomi.

Jag har försökt beskriva hur det övergripande mönster som framkommit under min analys av *Tara* visar att de dikotoma förklaringsmodeller som används av personerna i berättelserna inte är fixerade. Snarare kan berättarna för det mesta beskrivas som *genusöverskridande*. De passar alltså inte in i den traditionella genusordningen utan presenterar en ny genusordning genom att förhålla sig på ett visst sätt gentemot en traditionell syn på manligt och kvinnligt. Till exempel framstår männen som "kvinnliga" i sina val, i sina relationer med kvinnor och i sina karaktärsdrag (de är t ex reflekterande och behöver prata och analysera, något de själva ser som kvinnliga egenskaper).

Reportagens ton gör att jag som läsare känner sympati och empati med dessa män. I *Tara* skildras starka kvinnor. Deras sociala position presenteras ofta genom att kvinnor ställas mot män och äldre kvinnor mot yngre kvinnor. I några av reportagen skildras kvinnorna som innehavare av manliga, goda egenskaper samtidigt som det betonas att de *ändå* är kvinnliga. Detta antagande förutsätter att det finns en motsättning i att vara en manlig kvinna. Den av dikotomier uppbyggda genusordningen utmanas alltså inte trots att texterna ofta handlar om individer som ses som genusöverskridande. I fler av artiklarna framstår till exempel genom tysta berättelser föräldraskap som åtskilt från karriär och texterna presenterar personer som antingen åtskilda från mamma/papparollen eller från karriärrollen beroende på om det är en man eller kvinna som är intervjuats i reportaget. I texter som tar upp ohälsa skildras personer som åtskilda från friska individer, "vanliga" mödrar eller livet före sjukdomen. En utländsk kvinna presenteras som annorlunda än svenska kvinnor. Hon är en "riktig" kvinna medan svenska kvinnor presenteras som könlösa. I talet om medelåldern återfinns ett visst avståndstagande från ålderdom, att vara i medelåldern betyder inte att man är gammal, men inte heller att man är ung; man är nu klokare, mer självsäker och mindre orolig.

I samtliga reportage i de undersökta tidningarna behandlas parrelationen och sexualitet som heterosexuell⁵. Det råder således en heterosexistisk maktordning men inom denna är det inte alltid männen som är högst i hierarkin (även om den det manliga fortfarande är norm) snarare är medelålders kvinnor ibland mer inflytelserika än både yngre och äldre män såväl som yngre kvinnor. I vissa texter skildras yngre kvinnor som näst intill väsensskilda från medelålders kvinnor.

Berättelserna är som synes breda. Erfarenheter och berättelserna styrs av en genusordning med isärhållandet av manligt och kvinnligt som en av dess hörnstenar. En viss avvikelse är accepterbart utan att ens manlighet/kvinnlighet ifrågasätts. Men där finns inget ifrågasättande av genusordningen och genom att visa hur individerna ändå resonerar i binära mönster och talar om till exempel vad som är accepterbart för en man respektive för en kvinna, bekräftar det snarare föreställningar om åtskillnad mellan könen.

5 Homosexualitet berörs i ett nummer som jag inte analyserat närmare men då i form av en mors berättelse om hur hon hanterat sin sons homosexualitet.

Denna isärhållning kan ses i den återkommande dikotomin natur/kultur, vilken de fyra olika typerna baserar sig på. Enligt detta förklaringsmönster kan *den goda modern* och *den sexuella mannen* bli kultiverade och därmed bli som de typer som i *Tara* skildras som *den befriade kvinnan* samt *den ansvarsfulle mannen*. Det som skiljer dem åt är att *den ansvarsfulle mannen* uppstår genom en kris t ex sjukdom, skilsmässa eller arbetslöshet. Men *den befriade kvinnan* är trots sin befrielse från det som *den goda modern* förknippas med, underordnad mannen. Hon befrias genom en process som är orsakad av just naturen; åldrandet. Då männen i dessa berättelser tycks genomgå förändringar som går emot en viss traditionell genusordning på grund av förändringar *utifrån*, handlar berättelserna rörande kvinnorna om hur *medelåldern* befriat dem från en traditionell positionering.

Genom återkommande berättelser om vad kvinnor respektive män får göra, bör göra, ska se ut, prestera och så vidare skapar texterna i *Tara* typer vilka befäster dikotomin kvinnligt/manligt och tanken om skillnad och isärhållande.

Inte heller rörande andra sociala relationer förekommer ett ifrågasättande av den hierarki som genusordningen innebär trots att det tydligt framstår i texterna att individers sociala position påverkas av huruvida de är kvinnor eller män, medelålders eller yngre. Kropp, kön och erfarenhet är ständigt underliggande, interagerande fenomen i reportagen om personer i medelåldern. Oftast är dessa tre förstnämnda mer explicita ämnen än just fenomenet medelålder.

7. Slutsatser

7.1 Vad berättar Tara om medelåldern och om genusordningar?

Min analys av tidningen *Tara* har rört sig på olika analysplan. Jag upptäckte hur personerna i berättelserna återkommande refererade till dikotomier för att förklara erfarenheter av att vara man eller kvinna i medelåldern. I dessa berättelser fanns många motsättande förhållningssätt och det är alltså komplexa berättelser om medelåldern och genusordningar som presenteras i *Tara*.

Gemensamt är att i berättelserna som behandlar erfarenheter återfinns i de flesta fall ett tal om kroppen. Det kan vara i form av att stress orsakat ohälsa som leder till den nya erfarenheten av att vara hemma. Kroppen finns även med i erfarenheter som frisk eller sjuk, som sexuell eller restriktiv, som yngre eller äldre, som utsatt för andras blickar och bedömningar eller som immun mot omgivningen just på grund av sin ålder och de erfarenheter som är knutna till medelåldern.

Talet om kroppar överensstämmer med den genusordning som bygger på tanken om olikhet och isärhållning av könen. Genom sina kroppar positionerar sig subjekten i berättelserna som manliga eller kvinnliga. De genusordningar som *Taras* berättelser refererar till bygger på en heterosexuell norm. Homosexualitet tas inte upp i någon av de analyserade berättelser och denna heterosexuella ordning utmanas inte trots de breda berättelserna. Berättelserna i *Tara* visar *hur görandet av genus sker i kroppen och med kroppen*. *Taras* texter konstruerar således aktiva subjekt och illustrerar hur genusdiskurser omfattar kropp, kön, erfarenhet och ibland också ålder.

På det diskursiva planet återfinns en övergripande dikotomi i berättelserna; natur/kultur. Här är medelåldern den kontext varur fyra diskursiva subjekt växer fram ur berättelserna. Dessa fyra typer återspeglar hur *Tara* rör sig mellan två former av genusordningar: en med traditionell syn på manligt och kvinnligt och en med mer modern syn.

Tidningen erbjuder en berättelse om kvinnor och män som handlande subjekt som aktivt formar sina egna identiteter och vars erfarenheter inte styrs av kön och ålder. Paradoxalt nog presenteras kön och homosexualitet som något självklart, närmast essentialistiskt snarare än konstruktivistiskt; skillnader betonas och män/kvinnor, karriär/familj, moderskap/faderskap etc framställs som oförenliga sociala relationer även i berättelserna där subjekten tycks tillhöra en mer modern genusordning. Eftersom även berättelserna i den modernare genusordningen bygger på dikotoma föreställningar om kropp, kön och ålder, konfirmerar de endast hur individer i viss

mån kan välja att bryta mot en viss genusordning och att genusordningar är föränderliga men att dessa förändringar är begränsade. *Tara* erbjuder alltså inte någon problematisering av genusordningen utan reproducerar dikotoma uppfattningar om kön och de sociala strukturer som omger kvinnor och män.

7.2 Genusordning och sociala praktiker

De antaganden som denna rapport byggd på är att genus är en basal social ordning som upprätthålls av sociala praktiker såsom tal och handlingar. Dessa praktiker är enligt Connell alltid kontextbundna; de existerar inte isolerade utan i relation till specifika situationer och specifika sociala relationer (Connell, 1995: 67-72). Valet av empirisk material bygger också på ett antagande hämtat från Connells teori, nämligen att: "We find the gender configuring of practice however we slice the social world, whatever unit of analysis we choose" (Connell, 1995: 72).

De breda och ibland till och med genusöverskridande berättelserna i *Tara* skapar en diskurs om handlande subjekt. Diskursen åskådliggör att det existerar en viss kunskapssyn på kropp och kön. Diskurser som denna, återfinns i alla slags miljöer och delar av samhället men hur de ser ut är alltid kontextbundet. Medelåldern är den kontext varifrån diskurserna har analyserats i den här rapporten då berättelserna oftast handlar om erfarenheter individerna antas ha på grund av den livsfas, medelåldern, de befinner sig i. Vad jag funnit skapas i denna kontext, är berättelser som trots att de i vissa fall är genusöverskridande, förhåller sig okritisk och reproducerande till en social ordning där individer positioneras i en genusordning som bygger på tanken om ett isärhållande av könen samt en hegemonisk maskulinitet.

Social ordning	→	Hierarkisk genusordning med isärhållning samt hegemonisk maskulinitet.
Praktiker	→	Berättelser om erfarenheter, medelåldern, kropp och kön
Kontext	→	Medelåldern
Fält	→	Tidningen <i>Tara</i>
Diskurs	→	Dikotomier

Analysen i rapporten har avsett att ge en illustration av samspelet mellan samhälleliga strukturer, *genusordningen*, och den kulturella kontext, *Tara*, i vilken genusordningen legitimeras och diskurser rörande kropp, kön och erfarenheter i medelåldern. Ett berättande om personliga erfarenheter på individnivå får alltså en samhällelig betydelse då det konfirmerar och reproducerar vissa diskurser.

Referenser

- Berger, Arthur Asa, *Narratives in Popular Culture, Media, and Everyday Life*, Thousand Oaks: SAGE Publications, 1997.
- Bell, Allan och Garrett, Peter red. *Approaches to Media Discourse*, Oxford: Blackwell Publishers, 1998.
- Bosseldal, Ingrid, "Feminism och konstruktioner av kön" i Fredrik Miegel, och Fredrik Schoug, red. *Dikotomier*, Lund: Studentlitteratur, 1998, s.114-136.
- Butler, Judith "Det performativa könet" i *Res Publica*, 1997: 35/36, s. 13-23.
- Butler, Judith "Från konstruktion till materialisering" i *Res Publica*, 1997: 35/36, s. 24-35.
- Castells, Manuel, *Informationsåldern: ekonomi, samhälle och kultur*, Göteborg: Daidalos, 1999.
- Connell, Robert W., *Masculinities*, Cambridge: Polity Press, 1996.
- Cullberg Weston, Marta "Kvinnors utveckling mitt i livet" i *Den mogna kvinnans identitetsutveckling och klimakteriet*, Folkhälsoinstitutet 1995:74, Stockholm: Realtryck.
- Dahlgren, Peter "Vad säger medierna och vad betyder de?", i Gunilla Jarlbro, red. *Vilken metod är bäst – ingen eller alla? Metodtillämpning i medie- och kommunikationsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur, 2000, s 75-100.
- Esseveld, Johanna och Sara Eldén "Frånvarande kvinnliga subjekt – en analys av medicinska texter om klimakteriet" i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2002: 2-3, s. 45-59.
- Esseveld, Johanna, "Women's Bodies at Mid-Life: Discourses on Nature and Culture", i Pacheco, José F. red. *Culture, Theory, Praxis*, Sociologiska institutionen rapportserie, 2000
- Esseveld, Johanna "Att söka förändra vårt tänkande om kvinnlighet och kön/genus – analys av tre texter" i Lundqvist, Åsa och Mulinari, Diana, red. *Sociologisk kvinnoforskning*, Lund: Studentlitteratur, 1997, s. 27- 53.
- Fausto-Sterling, Ann, *Sexing the Body. Gender politics and the construction of sexuality*, New York: Basic Books, 2000.
- Frank, Arthur W. "For a Sociology of the Body" i Mike Featherstone, Mike Hepworth and Bryan S. Turner red. *The Body: social process and cultural theory*. London: Sage. 1991.
- Gray, John, *Män är från mars, kvinnor är från Venus*, Stockholm: Bromberg, 1992.
- Grosz, Elisabeth, *Volatile Bodies*, Bloomington: Indiana University Press, 1994.
- Hall, Stuart "The Work of Representation" i Stuart Hall, red *Representation : Cultural representations and signifying practices*,. London: Sage, 1997, s. 15-63.
- Jaggard, Alison M. *Feminist Politics and Human Culture*, Sussex: The Harvester Press, 1983.
- Haraway, Donna, *Simians, Cyborgs and Women. The Reinvention of Nature*, Free London: Association Books, 1991.
- Hearn, Jeff, "Images of Ageing of Men" i Mike Featherstone and Andrew Wernick *Images of Ageing*, London: Routledge, 1995, 97-115.
- Heide, Mats "Vad kan berättelser tillföra forskningen? Om berättelser i organisationer" i Gunilla Jarlbro, red. *Vilken metod är bäst – ingen eller alla? Metodtillämpning i medie- och kommunikationsvetenskap*, Lund: Studentlitteratur, 2000, s. 54-73.
- Hellum, Merete, *Förförd av Eros. Kön och moral bland utländska kvinnor bosatta på en grekisk ö*, Göteborg: Sociologiska institutionen, 2002.

- Hirdman, Anja, *Tilltalande bilder. Genus, sexualitet och publiksyn i Veckorevyn och Fib aktuellt*, Stockholm: Atlas, 2002.
- Hirdman, Yvonne, "Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning" i *Kvinnovetenskaplig Tidskrift*, 1988, vol. 9, nr. 3, s. 5-12.
- Lamroth, Annika "Kvinnors utveckling mitt i livet" i *Den mogna kvinnans identitetsutveckling och klimakteriet*, Folkhälsoinstitutet 1995:74, Stockholm: Realtryck.
- Lather, Patricia Ann, *Getting Smart: Feminist research and pedagogy within the postmodern*. New York: Routledge, 1991.
- Leysen, B. "Medicalization of Menopause: from 'Feminine Forever' to 'Healthy Forever' " i Nina Lykke och Rosi Braidotti, red. *Between Monsters, Goddesses and Cyborgs – Feminist Confrontations with Science, Medicine and Cyberspace*, London: Zed Books, 1996, s. 173-191.
- Lundahl, Pia, "Om svårigheterna att relativisera heterosexualitet/homosexualitet ", i Fredrik Miegel och Fredrik Schoug, red. *Dikotomier*, Lund: Studentlitteratur, 1998, s. 91-113.
- Löwendahl, Lena, *Med kroppen som instrument: en studie av New Age med fokus på hälsa, kroppslighet och genus*. Stockholm: Almqvist och Wiksell International, 2002.
- Marshall, B "Not Tonight Dear, I have a Dysfunction: Sexual Disorder and the Medical Management of Heterosex", draft text of oral presentation for the European Association for the Study of Science and Technology, University of York, UK, July 31-Aug 3, 2002.
- Martin, Emily, *The Woman in the Body*, Buckingham: Open University Press, 1993.
- Miegel, Fredrik och Schoug, Fredrik, red. *Dikotomier*, Lund : Studentlitteratur, 1998.
- Moi, Toril, "Vad är en kvinna? Kön och genus i feministisk teori" i *Res Publica*, 1997: 35/36, s. 71-158.
- Mulinari, Diana, "Vi tar väl kvalitativ metod – det är ju så lätt" i Sjöberg, Katarina, red. *Mer än kalla fakta. Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur, 1999, s. 36-57.
- Nettervik, Kerstin *Kvinnor fräscha som violer. En kvalitativ studie av hälsotidningen Tara*. C-uppsats, <http://www.socbetbib.lu.se/epubl/mkvpdf/MKV01010.pdf>, Medie-kommunikationsvetenskap, Lund, 2001.
- Norenus, Charlotte, *Den lyckliga kvinnan – damtidningarnas bild av kvinnan*. C-uppsats, http://www.hig.se/~jwl/lista_c_ht02.htm#1A, Media- kommunikationsvetenskap, Gävle högskola, 2002.
- Sandgren, Mikael, *Narrativ analys. Ett sätt att se på- och handla i världen*, opublicerat manuskript, Sociologiska institutionen, Lunds universitet, 1997.
- SBV (Statens beredning för utvärdering av medicinsk metodik) "Klimakteriet i den icke-medicinska litteraturen" i *Behandling med östrogen*, nr. 131, 1996.
- Turner, Bryan S. "Ageing and Identity. Some reflections on the somatization of the self" i Mike Featherstone och Andrew Wernick, red. *Images of Ageing: cultural representations of later life*, London: Routledge, 1995, s. 245-260.
- Vitellone, Nicole "Condoms and the Making of Sexual Difference in AIDS Heterosexual Culture", in *Body and Society*, Sage Publications; 2002, vol 8, nr. 3, s. 71-94.
- Widerberg, Karin, *Kvalitativ forskning i praktiken*, Lund: Studentlitteratur, 2002.
- van Winegerden, I, "Postmodern Visions of the Menopausal Body: The Apparatus of Bodily Production and the Case of Brittle Bones" i Nina Lykke och Rosi Braidotti, red. *Between Monsters, Goddesses and Cyborgs – Feminist Confrontations with Science, Medicine and Cyberspace*, London: Zed Books, 1996, s. 192-206.
- Winther Jørgensen, Marianne och Louise Phillips, *Diskursanalys som teori och metod*, Lund: Studentlitteratur, 2000.

Tara

- 2000, nr. 1.
 2001, nr. 7 och 10.
 2002, nr. 4 och 9.